

Julie Muller-Barthélemy

*Erënnerungen aus engem
beweegte Jorhonnert*

*E Liewen tèschent Beruffstätégkeet, politeschem
Engagement a Benevolat*

Editions RBS

Julie Muller-Barthélemy

*Erënnerungen aus engem
beweegte Jorhonnert*

*E Liewen tèschent Beruffstätégkeet, politeschem
Engagement a Benevolat*

Editions RBS

Dëst Buch baséiert op Interviewe vum Claude Adam an engem Interview vum Carlo Linck fir de Radio 100,7

Layout: Atelier Zender
Fotoen: Julie Muller-Barthélemy
Drock: Imprimerie Centrale S.A.
Editioun©by Service RBS asbl
20, rue de Contern
L-5955 Itzig

Izeg 2009

ISBN-10: 2-9599721-3-9

ISBN-13: 978-2-9599721-3-3

Inhalt

Virwuert Marie-Josée Jacobs	9
An eegener Saach	11
Virwuert Claude Adam	13
De Growenhaff zu Schandel	17
De Papp wandert aus	19
An Amerika	21
Et geet zréck op Lëtzebuerg	29
Ech kommen op d'Welt	32
Déi éischt Joren zu Miersch	35
Anekdoten aus menger Kandheet	42
E schwéiere Schicksalsschlag	45
Ech kréien e Brudder	47
Meng Schoulzäit	51
Den Hotel Barthélemy	58
De Clan des Jeunes	61
Déi jiddesch Exilanten	63
D'Gebuert vun den Zwillingen	68
D'Ëmsiedlung	73
Zu Wallisfurth am Lager	80
Am Sonderlager Jeschütz	84
De Papp kënnt op Breslau an de Prisong	87
An där Zäit zu Lëtzebuerg	91
Lagerfräi!	93
Et geet heem!	97

Mir sinn doheem	110
Nom Krich	114
D'Auer aus der Älwenter Kierch	117
An der Politik	121
Auszich aus dem Escher Tageblatt	128
Ech iwwerhuelen den Hotel	135
D'Hochzäit vun de Kanner	137
D'Amiperas zu Miersch gött gegrénnt	139
Eise Will	148
Nationalpresidentin vun der Amiperas	149
De Repas sur Roues	154
E puer Wuert zum Schluss	159

Virwuert

ZënterepuerJorenassd'Erhale
vun der lëtzebuerger Zäitge-
schicht e wichtegt Uleies vum
Service RBS asbl. D'Serie „Er-
lieft a verzielt“ gräift an all
eenzelne Band ee bestëmmte
Beräich aus dem Liewen op.
Leit verzielen aus dem Alldag
vu fréier, iwwert Beruffer, Ge-
bräicher oder Géigestänn, déi et esou net méi gëtt, déi
heiansdo souguer ganz verschwonne sinn.

„Erlieft a verzielt“ wëll sech net den Usproch vun en-
ger theoretescher oder wëssenschaftlecher Geschichts-
schreiwung ginn. Déi eenzel Leit erziele vun der klenger
Geschicht, vun hire perséinlechen Erliefnisser am Beruff
an an der Famill. Jiddereen huet seng eegen Erfahrungs-
gemaach: Normales, Spannendes, Ongewéinlech, Ver-
récktes, Witzeges oder Poetesches erlieft an a senger Mé-
moire lieweg gehal. Zesummen erginn déi eenzel Erzie-
lungen a Gedichter, wéi bei engem Puzzle, e faarwegen
Tableau vun der deemoleger Zäit an hire gesellschaftleche
Realitéiten.

Eng flott Art a Weis fir deenen Eeleren ënnert eis Erënnerungen un hir eege Kanner-, Jugend- oder jonk Erwuesenenzäit waakreg ze halen, mee awer och eng spannend Fassong, fir deene Jonke vun haut Ales – heiansdo bal Vergiessenes – nozebréngen.

E grouse Merci un all déi Leit, déi un dësem Projet matgeschafft hunn a matschaffe wäerten.

Ouni Ären Enthousiasmus géif et dës Editioun esou net ginn!

Jonk an Al wënschen ech eng flott Lektüre.

Marie-Josée Jacobs

Ministerin fir Famill an Integratioun

Et la série continue...

Mär hunn d'Freed Iech hei eng weider Biografieaarbecht virzestellen, eng Aarbecht déi e ganz Joerhonnert ëmfaasst.

Et ass eng Saga déi ëm 1900 hiren Ufank an den U.S.A. huet an dann d'Virkrichszäit, de Krich an d'Joeren nom Krich hei zu Lëtzebuerg beschreift.

Mat delikaten Touche gëllt et der Autrice ëmmer erëm op politesch a gesellschaftlech Tatsaachen opmierksam ze maachen a méi wéi ee vun Iech Lieser wäert denken, jo, genau esou war et.

Et ass vun immenser Wichtigkeet dass d'Erënnerung un dësen Zäitgeescht net verluer geet. De Service RBS asbl mat sengem Fortbildungsinstitut a senger Seniorenakademie betruecht et als eng vu senge ville Missiounen, deenen Eeleren hiert Wëssen, an an dëser Serie hir Liewenserfahrung virzestellen.

Merci all deene Leit, déi eis schonn hir Liewensgeschichte
uovertraut hunn. Encouragement fir déi, déi et och vläicht
wëlle probéieren.

John Weber

Vice-President vum RBS

Virwuert

D'Madame Julie Muller-Barthélemy war vum Radio 100,7 gefrot ginn, fir hir Erleefnesser virun a während dem Zweete Weltkrich ze verzielen. Am Virfeld vun der Emissioun, déi am Kader vun der Serie „Erleift a Verzielt“ am Mäerz 2008 iwwert d'Antenn

gaangen ass, hat d'Madame Muller mech gefrot, fir eng hallef Stonn bis bei hir laanscht ze kommen, si bräicht mäi Rot. Aus där halwer Stonn si mol direkt zwou Stonne ginn, well dat, wat d'Madame Muller mir erzielt huet, war interessant, an d'Aart a Weis, wéi si mir dat erzielt huet, huet mech fasziniert.

D'Julie Barthélemy huet fléissend Lëtzebuergesch an Englesch geschwat, wéi hatt an d'éischt Schouljoer komm ass! Seng Elteren haten zu Miersch fir d'éischt e Café, an duerno en Hotel, wou virum Zweete Weltkrich ganz vill Emigranten aus Däitschland Statioun gemeet hunn. D'Madame Muller war, wéi si aus der Ëmsiedlung erëm war, laang Zäit politesch an éirenamtlech engagéiert – an si mécht haut nach eng messerschaarf Analys vun der politescher Situatioun am Land an an hirer Gemeng.

D'Madame Muller erzielt kloer strukturéiert, mam richtigen Datum, dem richtigen Numm, alles exakt bis an de klengsten Detail – a mat enger ganz sympathescher Portioun Humor!

Op der Sich no deem, wat ee Lëtzebuerger Identitéit nennt, ass eng Ausernanersetzung mat engem Liewenslaf wéi deem vun der Madame Julie Muller-Barthélemy e wäertvollen Exercice. Relativ schnell war mir d'Iddi komm, hiert Liewen a Buchdeckelen ze paken. Et ass e spannend Buch ginn, flott illustréiert, et liest sech gutt an et huet vill Lieser verdénkt.

Mat Hëllef vun der Madame Germaine Goetzinger aus dem Nationale Literaturzentrum vu Miersch, der Madame Pierrette Maas vun der asbl vum Mierscher Lieshaus an der Madame Jacqueline Orlewski vun der asbl RBS ass dëst Buch realiséiert ginn. Bei wäitem déi meeschten Aarbecht huet allerdéngs d'Madame Orlewski geleescht.

Claude Adam
député

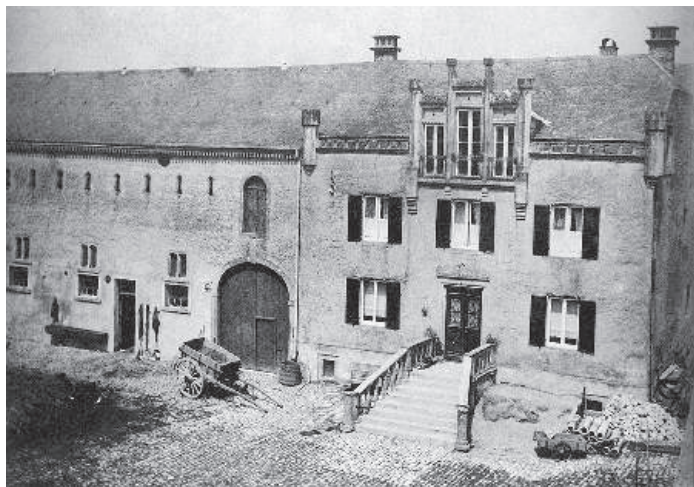
*Fir meng Elteren,
mäi Mann
a meng Kanner mat hire Familljen*

De Growenhaff zu Schandel

E belsche Grof aus der Lécker Géigend huet de Growenhaff ausgangs 18. Jorhonnert gebaut. Säin Eedem, de George Gaston Guyot mat senger Duechter Melanie Maria Louise, Comtesse de Looz, bestuet, war net amstand, den Haff an der Riicht ze halen. Si hunn den Haff missen oftrieden un den Notaire vun Haabicht (Habay-la-Neuve), den Isidore Baudrux. Bis 1888 war den Heinrich Lommel Piechter vum Haff, aus där Famill ass de spéidere Bëschof Léo Lommel erausgaang.

De Jacques Barthélemy, mäi Grousspapp, huet den Haff 1888 gepacht. De Jacques Barthélemy a seng Fra Elisabeth Nierenhausen ware kleng Leit vun Diddeleng. Mäi Papp ass och zu Diddeleng gebuer. Si haten e puer Hénger an eng Kou. De Grousspapp war Doléiner, an d'Groussmamm huet Botter, Eeër, Kéis a Mëllech verkaaft. Si war eng spuersam, nett Persoun. Wa si mëttes mat hirem Tour fäerdeg war, huet si all Dag e frëscht Schierteg an eng frësch Haifchen ugedoen.

1903 huet d'Wittfra Leonie Baudrux de Growenhaff verkaaft. Wa mäi Grousspapp dobausse geschafft huet an et koume Leit mat enger Kutsch, déi hien nom Growenhaff gefrot hunn, huet hie geäntwert:

De Growenhaff gëschter an haut

„Wëllt Dir de Growenhaff kafen? O Mamm, o Mamm, wann Dir wéisst ... E Léimännchen (dt: Lerche) erhin-gert hei op Gehaansdag.“

Um Enn huet hie selwer den Haff kaaft fir seng Jongen Nicolas a Pierre. Mäi Grousspapp ass mat 20 000 Goldfrangen an engem Balluchon, an deem och nach eng Zoossiss a Brout waren, mam Bengel iwwert d'Schëller, zu Fouss vu Schandel an der Nuecht fort, op Haabicht gaang an och esou rëm zréck komm.

„Ech kréien den Haff erëm“, huet d'Wittfra vum Notaire gesot. Awer d'Barthélemyen hunn esou gutt geschafft, dass elo schonn déi 4. Generatioun um Haff ass.

Dem Nic. Barthélemy-Redlinger seng Nokomme goufen „Ieweschtgrown“ genannt an dem Pierre Barthélemy-Redlinger seng Nokommen „Enneschtgrown“.

De Papp wandert aus

Mäi Papp ass deen eenzege vun de 6 Geschwëster (4 Jongen an 2 Meedercher), deen d'Owesschoul matgemaach huet. De Schoulmeeschter huet bei hinnen um Haff gewunnt, esou laang wéi Schandel eng Schoul hat, och nom Krich. Déi Zäit hate se e Schoulmeeschter vun Holzem. Deen huet eng Owesschoul ofgehal fir déi, déi wollten. Mäi Papp

war keen Dommen. Hien huet geduecht: „Wat maa-chen ech hei um Haff, mir sinn zu 4 Jongen, eist Gréit ass schonns zu Paräis ...“.

Mäi Papp wollt net auswandere, dat heescht hie wollt net an Amerika bleiwen. Awer mat 23 Jor ass hien an Amerika gaangen, fir eppes vun der Welt ze gesinn. D’Famill huet him d’Rees mam Schëff bezuelt. Dräi Wochen huet d’Iwwerfahrt gedauert. Mäi Papp konnt keen Englesch, wosst awer, dass hien huet missen op Chicago goen, well do war de *Luxemburger Brotherhood of America*. Dat ware Lëtzebuerger, déi schonns méi laang an Amerika waren. Hei sinn d’Auswanderer dann och empfaange ginn.

Eng wichteg Fro war:

„Wat hutt Der geléiert?“

Awer mäi Papp war vum Bauer.

„Hutt Der iergendeng Spezialitéit?“

Chicago war deemools eng grouss Stad mat vill Commerce, grouss Schluechthaiser a Fabriken.

„Hutt Der Freed mat Gaardenaarbecht?“

Wéinstens 5 Jor laang huet mäi Papp dunn zu Chicago a *Greenhaiser*, Zären, geschafft. Hien huet ëmmer gesot, datt wanns de schaffe konns mat dengen Hänn an och mam Kapp, da konns de déi Zäit an Amerika zu eppes kommen. Do huet keen Däiwele dech no engem Diplom gefrot. Hien huet sech an deene 5 Jor zu Chicago tatsächlech eropgeschafft. Hien huet och gespuert.

Säi Motto war:

„Has de een Dollar an der Täscher, deen huet sech gelangweilt. Also raus domat. Has de der zwee, déi hu sech gestriden. Also och ewech domat. Awer beim drëtten, do hues de sou lues ugefaangen d'Suen ze halen, ze spueren.“

Am frieme Land

Hun ech erkannt,

Was du mir bab, le'f Hémchtsérd.

Deng Spröch so 'frei,

Dei Sönn so 'trei

Si me 'wi Gold a Sölver wërt

Willy Goergen

An Amerika

Mäi Papp huet meng Mamm 1906 déi éischte Kéier gesinn, si hat 11 Jor. Meng Mamm war och eng Barthélemy. Mäin Urgrousspapp vu menger Mamm hirer Säit a mäi Grousspapp vu mengem Papp senger Säit ware Gebridder. D'Famill war aus der Géigend vun Holzem, Stroossen, Dippech. Dem Urgrousspapp seng Kanner sinn an Amerika ausgewandert. A meng Groussmamm och, d'Helène Hoeltgen.

Menger Mamm hir Elteren hu sech an Amerika bestuet a krute 6 Kanner, 5 Meedercher an e Bouf. Si ware

fir d'éischt am Stat Michigan an dunn zu Buffalo. Zu Buffalo hate se eng kleng *Farm*. Si hunn deemools schonn Huewer a Weess u *Kellogg's* geliwwert.

Meng Mamm ass zu Buffalo net an déi selwecht Schoul gaang wéi déi aner. Hir Elteren haten zu Buffalo eng kathoulesch Schoul fonnt, eng Privatschoul. Zu Buffalo war oft vill Schnéi an et war kal. Meng Mamm huet gezielt:

„Wa mer an d'Schoul gaange sinn, hu mer missen iwwer 3 Barrière goen a laanscht déi Schoul, an déi

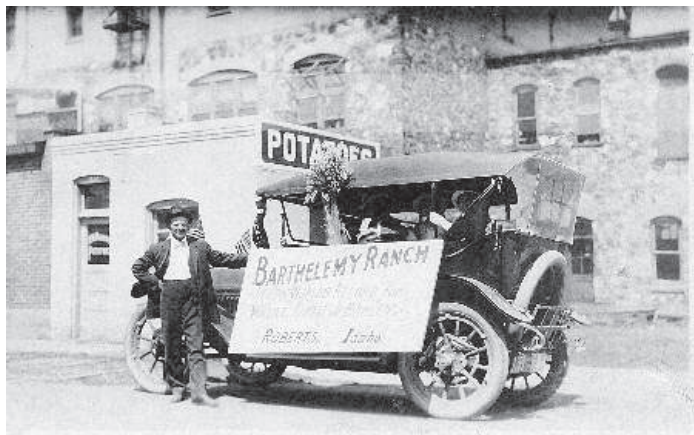
*Meng Mamm,
d'Ethel, hir
Mamm, d'Hélène
Hoeltgen, hire
Stéifpapp Nic.
Barthélemy an
hir Geschwëster
Frank, Frances a
Grace, 1905*

mer normalerweis hätte solle goen. Mir sinn also vill méi wäit gaangen fir an d'*Catholic School*."

An do war och d'*Catholic Church*. De Paschtouer hu se *Father* genannt. Hie war Lëtzebuerger, seng Famill, Schaus, war vu Reimberg (Bettborn).

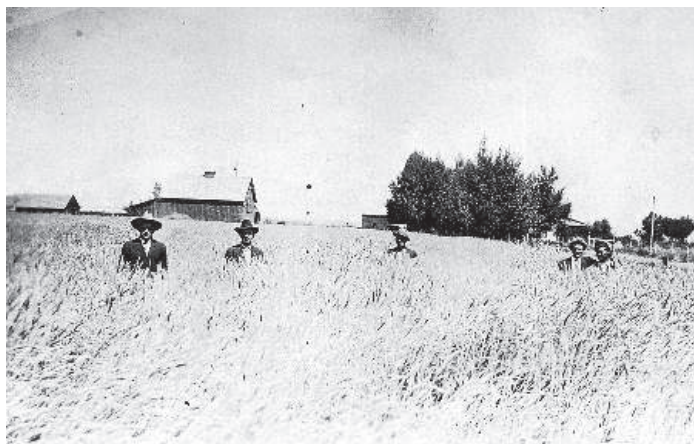
Meng Mamm hat 16 Jor, wéi hir Mamm gestuerwen ass. Dunn huet si missen de Stot maachen a kachen, well et ware jo nach zwee méi kleng Kanner do.

Mäi Papp wosst, dass nach eng Famill Barthélemy ausgewandert war. Hien huet d'*Famill* vu menger Mamm regelméisseg besicht an hien huet och geschriwwen. An dunn ass hien an de Westen, an de Stat Idaho, gaangen, an hien huet eng *Ranch* kaaft, d'*Premium Ranch* an der Géigend Idaho Falls, a 45 Päerd. Et goufe jo deemools net vill Maschinnen. Kéi hat hien nëmme fir den eegene Besoin. Ausserdem hat hien nach 2 Ponyë, fir wa si wollten éierens hi goen. Dat ganzt Land war mat Maschendrot agemaach, well et waren an där Géigend am Idaho schrecklech vill Kanéngercher. Mäi Papp war an sengem Element, well hie war jo vum Bauer. Wann ech d'*Fotoe* kucken, wou en am Weess steet, mat sengem wäissen Hutt, géing ech soen en Härebauer. Awer hie war ganz streng, et huet keen däerfe fëmmen, um Dësch gouf net geschwat. Hie souz um Kapp, a wa Saison war, souze beim Dësch 14 Kniechten. Am Wanter waren et der nëmmen zwee, allebéid Lëtzebuerger.

Mengem Papp seng Ranch an der Géigend Idaho Falls am Stat Idaho

Am Weessefeld steet hien als zweete vu rechts.

De Papp huet e Wapiti geschoss

Mäi Papp ass am Wanter vill op d'Juegd gaang. Da war hien 3 Woche fort. Hien huet de 24. Dezember 1914 am Jackson Hole an de Rocky Mountains am Stat Wyoming e Wapiti geschoss. Vum 1. Januar 1915 u war d'Juegd op de Wapiti reglementéiert, duerno hätt hie kee méi kënne schéissen.

Mäi Papp huet eng Rees op Buffalo gemaach mat der Iddi fir sech ze bestueden. Dat ass jo haut ganz anescht, haut muss ee sech méi laang kennen. Meng Mamm hat deemools 20-21 Jor. Mäi Papp huet eng Fra op der *Ranch* gebraucht. Meng Mamm huet ëmmer gezielt: „Ech war esou verléift an en, ech wier mat him bis a China gaangen.“

Si hate sech och ëmmer gären, mir Kanner hunn ni an Uecht geholl dass se gestriden hunn.

Mäi Papp hat eng *Ranch*, an d'Barthélemyen haben eng *Farm*. Op der *Ranch* ass méi mat Béischte geschafft ginn, déi och de gréissten Deel vum Joer dobausse waren. Op der *Farm*, do hate se e Gaard an och Beem. Meng Mamm huet gezielt, dass se am Mäerz hir Eemeren un d'Ahornbeem gehaangen hunn, a wann dann déi éischt Sonn koum, dann ass de Safft gelaf: dat war de *Maple-Sirup*. Si hate ganz vill Grompere geplantz. Meng Mamm war frou, dass mäi Papp op der *Ranch* och Grompere geplantz huet. Dat waren déi Idaho-Gromperen, déi waren eenzel agewéckelt fir an de Verkaf. Hei zu Lëtzebuerg huet si villes vermësst, ënner anerem och dës Gromperen. Nom Krich gouf et och hei de *Maple-Sirup*.

Meng Eltere sinn am Januar 1916 zu Buffalo bestuet ginn. Si waren nach eng Woch doheem, an du si se mam Zuch an de Weste gefuer. Wéi se méi no an de Weste komm sinn, ass et méi waarm ginn. An dann ass e schwaarze *Waiter* duerch den Zuch gaangen an huet gesot, a wat fir engem Stat se elo wieren. Ech hu meng Mamm gefrot:

„Hues de dann net verlaangert? Du bass do fort gaangen a koums ni méi zréck“.

„Neen, no weem sollt ech da verlaangeren?“

Hir Mamm war jo schonn dout an de Papp war

*Mengen Elteren
hir Hochzäitsphoto,
1916*

eigentlech de Stéifpapp, och e Barthélemy, de Brudder vun hirem Papp. De Papp war de Michel (an Amerika de Michael) an de Stéifpapp war den Nic.

Et war däischer, wéi se zu Idaho Falls ukomm sinn. Ee vun de lëtzebuerger Kniechten huet se mat der Kutsch op der Gare ofgeholl. Wéi se méi no bei d'*Ranch* komm sinn, huet meng Mamm sech erféiert. Si huet an der Däischtert esou eng schwaarz Rei gesinn, déi sech beweegt huet. Den John huet hir gesot, dat wiere *Rabbits*, Kanéngercher. Meng Mamm sot, dat war schrecklech, wa mer net alles agepercht

hätten, hätten d'Kanéngercher alles gefriess, wat dorëmmer war.

Sonndes ass d'Mass gehale ginn an enger anerer *Ranch*. Wann ee sech dat iwwerleet, déi nächst *Ranch* war ongeféier esou wäit ewech wéi Ettelbréck vu Miersch. Da si se mat de Kutschen duerch de Schnéi dohinner gefuer.

Si hunn dann do gebeicht an d'Kommioun kritt.

Fir d'Beicht souz een dem Paschtouer, hie war Amerikaner, un engem einfachen Dësch géigeniwwer. Meng Mamm war vu Buffalo besser Zoustänn gewinnt an huet zu mengem Papp gesot:

„Wann s du kee Beichtstull stëfts, da kommen ech sonndes net méi mat“.

Meng Mamm war jonk, mäi Papp 17 Jor méi al. An esou koum et, dass mäi Papp e Beichtstull gestëft huet. Meng Mamm huet duerno ëmmer gesot:

„Ech hu mech geschummt, ech hätt ni méi bei deem Dësch do gebeicht.“

Ufanks 1918 hat mäi Papp Sue genuch. Hien huet alles verkaaft, a si sinn a Kalifornien gaang. Do ware menger Mamm hir Schwësteren an hire Brudder vu Buffalo, well deemools ware Kalifornien an Texas déi Staaten, an deenen s de zu eppes komme konns. Mäi Papp huet net méi brauchen ze schaffen, hien huet op senge Rente gelieft.

Chrëschttag 1918 ass meng Schwëster Marion zu Arlington, Kalifornien, gebuer ginn. Haut heescht dee ganzen Areal Riverside-County.

Meng Elteren a meng Schwëster virun hirem Haus zu Arlington, Kalifornien

Et geet zréck op Lëtzebuerg

1917 ass mäin *Uncle* Frank agezu gi fir an den éischte Weltkrich. Ech hunn nach doheem säi Revolver „US Army 1917“. Menger Meinung no war hie Volontaire.

An deene leschte Woche vum Krich ass den *Uncle* Frank zu Saint-Mihiel bei Verdun verwonnt ginn. Hie war 8 Wochen am Lazarett zu Paräis. 1919 ass hien erëm heem komm. Hie koum mat engem englesche Schëff eriwwer, an et ass gesot ginn, dass hie sech schrecklech geiergert huet, well si hunn op der ganzer Iwwerfahrt all Dag nëmme Räis z'iesse kritt.

De Frank hat vill ze zielen iwwer Europa an och vu Lëtzebuerg, well hie war jo net wäit ewech gewiecht. Wéi mäi Papp dat héieren huet, krut hie Loscht fir Lëtzebuerg erëm ze gesinn, an hien huet kuerzerhand beschloss, e Besuch op Lëtzebuerg ze maachen. Wéi meng Mamm al war, huet si mer gezielt, dass si eigentlech vu mengem Papp ugeschmiert gi war, well hie gesot hat:

„We go on a visit.“

Dunn hunn ech och eréischt verstanen, firwat meng Mamm ëmmer gesot huet:

„I’m still on a visit in Luxembourg.“

Dat konnt si net verkraaften.

Ufanks August 1920 si mäi Papp, meng Mamm a meng Schwëster Marion eriwwer komm, fir d’Famill ze besichen an och fir Verdun ze gesinn, do wou mäi Monni gekämpft hat. Ech war deemools nach net op der Welt, ech sinn *made in USA and born in Luxembourg*.

Während der ganzer Iwwerfahrt war meng Mamm séikrank. De Jamper huet ëmmer gesot:

„Gottseidank hate mer zweet Klass.“

Wann ee séikrank ass, däerf ee sech jo net leeën, a meng Mamm konnt och déi ganzen Zäit näischt iessen. De Jamper war do fir dat Klenzt, d’Marion hat deemools 18 Méint. Si sinn zu Southampton ukomm, an dunn hu se nach eng Kéier missen d’Schëff huele fir op Antwerpen.

„Soubal ech zu Antwerpen vum Schëff erof war, war et mer schonns e bësse besser“, huet meng Mamm gezielt. An du si se mam Zuch op Bréissel gefuer an hunn do an engem Hotel geschlof. Mat vill Humor huet meng Mamm dës Episod ëmmer verzielt:

„Zu Bréissel hunn ech dunn an engem Bett geschlof mat véier *Legs*, véier *Been*, dat och stoe bliwwen ass.“

D'Bett um Schëff huet sech jo ëmmer beweegt.

Mam Zuch koume se bis op Arel an hunn do eng Kutsch geholl fir op Huewel bei Biekerech. Op Huewel war mengem Papp seng jéngste Schwëster bestued, dat war d'Haus Leven-Barthélemy. Si ware Bauer an haten ausserdem Douanieren am Kascht a Logis, e Café, eng Epicerie an eng Quincaillerie.

Meng Mamm war frou, wéi se do waren, well dat Klenkt huet och e Bett gebraucht, dat éiwecht Gehuckels um Aarm huet et och net bruecht. Mäi Papp hat senger Schwëster geschriwwen, wéini ongeféier hien do wier an et hat och ee vun der Bunn telefonéiert, awer net bei d'Schwëster, well déi haten deemools nach keen Telefon.

Deen aneren Dag si se op Schandel, a mengem Papp säin Heemechtshaus gefuer. Seng Elteren an ee vu senge Bridder, den Nic, ware schonns dout, awer déi aner Gesëchter hunn nach gelieft. Um Haff huet säi Brudder Péiter mat senger Fra Madeleine,

eng Redlinger vum Klengel-Scheierhaff tèschent Luerenzweiler a Blaaschent, gewunnt. Si hate 5 Jongen an e Meedchen. Ausserdem war och nach dem Nic seng Wittfra, eng Marguerite Relinger mat hire 4 Jongen an engem Meedchen, um Haff.

Meng Eltere sinn eng Zäit um Schandeler Haff bliwwen. Chrëschttag dat Joer huet mäi Papp deen alleréischte Chrëschtbeemchen um Haff opgeriicht. Dat war deemools zu Lëtzebuerg nach keng Traditioun. Hien huet Käerzen drop gemaach (et gouf jo nach keen Elektresch), an un all Aascht huet hien eppes fir d’Kanner vum Haff an aus dem Duerf gehaangen. De Jäng, mäin eelste Koseng, hat deemools 12 Jor.

Ech kommen op d’Welt

Meng Mamm war awer iwwer mir. Du sot de Péiter: „Weess de wat, mir gi bei den Hoffmanns Nic op Miersch.“

Dem Hoffmanns Nic seng Fra war och eng Redlinger, d’Josephine. Déi véier Hoffmanns-Bridder haten en Haus um Mierscherbiërg an hunn äis doranner wunne gelooss. An deem Haus sinn ech dunn de 5. Mee 1921, op Christi Himmelfahrt, op d’Welt komm. Wéi mäi Papp bei d’Hiëwan, d’Madame Schroeder, schelle gaangen ass, ass e gewuer ginn, dass si op engem Kanddäif zu Schous war. D’Gebuert war

Mäi Gebuertshaus zu Miersch

schonns wäit virgeschratt, an du koum d'Maria, der Hiewan hir Duechter, si hat dat selwecht Joer e Bouf, den Emil, kritt. Meng Mamm konnt jo kee Lëtzebuergesch an d'Maria keen Englesch. D'Hiewan hätt och net méi kënne maachen. Meng Mamm huet gesot: „Ech hunn dech vum selwen op d'Welt gesat.“ Awer si sollt e Schlag kréien, wéi se gesinn huet, wéi d'Maria d'Nuebelschnouer ofgebonden huet. D'Maria huet sech viru menger Mamm ausgedoen an eng Schnouer aus sengem Corselet geholl, an domat huet sech mech ofgebonden.

Ech sollt eigentlech Josephine, no menger Giedel vun Heischent (haut Franzen-Kulturhaus), heeschen. Awer meng Mamm huet dat net gedréint kritt. Sou sinn ech e Julie ginn. Déi Zäit wéi ech op d'Welt komm sinn ware 27 Caféen zu Miersch. Do wou d'Interbank haut ass, war e Schouster, Waldbillig, hien hat spéider och e Schonggeschäft. Déi haten och e Café an an deem Café waren zwee jonk Meedercher, d'Julie an d'Helène. D'Julie ass d'Madame Prim ginn aus der Servais-Strooss. An esou ass mäi Papp enges Daags heem komm a sot zu menger Mamm:

„Ech mierken, dass du den Numm Josephine net esou rauskriss, komm mir nennen d'Kand Julie, dat ass och e flotten Numm.“

Meng Mamm hat et am Ufank net einfach, well si kee Lëtzebuergesch geschwat huet. Op engem Concert vun der Mierscher Musik 1922 souzen den Dirigent Albert Glesener, hie war Militärmusiker, a seng Fra bei mengen Elteren um Dësch. D'Madame Glesener konnt e puer Wuert Englesch. An esou sinn d'Madame Glesener a meng Mamm gutt Frëndinne ginn, a si sinn et bliwwen, bis d'Madame Glesener gestuerwen ass.

Meng Mamm war och déi éischt, déi an de Geschäfte *Self-Service* gemaach huet. Si war eng gutt Kächen a si huet och d'Fleesch kannt. So ass si zum Beispill beim Pier Frisch, de Metzler nieft dem Schaack, hannert d'Téik gaang an huet sech selwer zerwéiert.

Meng Schwëster Marion an ech

Déi éischt Joren zu Miersch

1923 huet mäi Papp e schéint neit Haus zu Beetebuerg kaaft. Wat hien op Beetebuerg gezunn huet, huet kee verstanen. Hien huet ëmmer selwer entscheet, meng Mamm hat nit vill ze soen.

„Ech war gutt waarm, ech hat e gutt Bett, ech war ëmmer chic ugedoen an ech hat och Suen“, sot meng Mamm, „awer hien huet ëmmer decidéiert.“

Awer wat 1923 geschitt ass, an ech kréien nach Tréinen an d'Aen, wann ech haut u meng Mamm denken, dat war schlëmm. Meng Mamm war eng flott Fra vun 28 Jor mat zwee klenge Kanner, an du

krut mäi Papp e Schlag a war op der rechtser Säit gelähmt. Ech hu mäi Papp net anescht kannt. Dat war e Coup fir mäi Papp awer och fir meng Mamm. Awer meng Mamm hat hie gären, a si huet gemaach fir de Jamper, wat se konnt. Hie war am Ufank esou schlecht, dass wéi d'Péis zu Beetebuerg gelaut ginn ass, d'Leit gesot hunn:

„De Barthélemy ass dout.“

Den alen Dokter Bohler, de Jules Bohler, aus der Elisabethtrinnerklinik, huet mäi Papp mat Massage kuréiert. Hien huet duerno erëm bal alles selwer gemaach, natierlech mat der lénkser Hand.

Wéi ech 4 Jor hat, 1925, huet et mengem Papp zu Beetebuerg net méi gefall. Du huet hien zu Miersch e Café kaaft, bei der Barrière, wat haut de Café „Beim Silo“ ass.

Zu där Zäit waren nach iwwerall an de Cafée Keelebunnen aus Sand. Mäi Papp huet déi éischt Parkettkeelebunn am Kanton Miersch ageriicht. D'Leit hunn da gesot:

„Mir gi bei den Amerikaner.“

Déi Zäit war et nach net esou mat de Keeleclibb, an d'Keelebunn war net ëmmer besat. Awer sonndes sëttes, do war Betrib. Meng Mamm huet ëmmer gesot:

„Kaum de Leffel aus dem Mond, da ware se schonns do.“

Allerdéngs war déi Zäit sonndes mëttes nach Vesper.

De Paschtouer vu Miesdref huet et sech och net huele gelooss, fir vun der Kanzel erof vun deem „gewësse Café mat der Keelebunn“ ze schwätzen an ze soen, d'Mamme solle besser op hir Jongen oppassen. Wéi wa se do eppes Schlechtes gemaach hätten!

*De Café op der Barrière,
nom Krich*

De Café war eng Goldgruuf. Meng Mamm huet deemools scho Kannerpartyen organiséiert, eppes wat haut normal ass, wat et awer déi Zäit eigentlech nach net zu Lëtzebuerg gouf. Si huet där décker Pancakes gemaach an och Donuts a Glace. Spéider huet si dat och fir hir Enkelkanner gemaach. Sonndes no der Vesper konnt ech e puer Kanner matbréngen. D'Louise Goelff war ëmmer dobäi.

Meng Schwëster ass an d'éischt Schouljoer op Biereng gaang, well d'Gare vu Miersch gehéiert zu Biereng. Zu Biereng war e Schoulmeeschter, den Här Wolter, deen hat déi siwe Klassen, Jongen a Meedercher, zesummen. Wéi ech an d'éischt Schouljoer koom – du war meng Schwëster am drëtten – si mer op Miersch an d'Schoul gaang, well dat mat enger eenzeger Klass zu Biereng huet menger Mamm net gefall. Allerdéngs hu mer misse bezuelen, fir dierfen op Miersch ze goen.

Wa mir muerges an d'Schoul gaange sinn, da stunge beim Comptoir schonns 4 oder 5 Eisebunner. Déi Zäit ass nach rangéiert ginn, da sinn d'Waggonen vun der Gare bis méi wäit ewéi d'Barrière rangéiert ginn. Da waren d'Barrièren zou. Wann d'Marion an ech net virun halwer aacht iwwert d'Barrière waren, da si mer ze spéit an d'Schoul komm. Meng Mamm hat da muerges fréi schonns e Liter Branntwäin un d'Eisebunner verkaaft. Meng Mamm huet ëmmer gesot:

„Weess de, däi Papp war do fir d'Public relations, hien huet jiddweree kannt.“

Awer meng Mamm, si huet geschafft.

Meng Schwëster an ech, mir hu beim Charles Ehses vun 1926-29 Privatstounne kritt fir de Piano. De Charles Ehses war eng Zäit laang Dirigent vun der Mierscher Musek.

D'Klass vum Schoulmeeschter Wolter zu Biereng, 1926. Meng Schwëster Marion sëtzt an der éischter Rei, dat 5. vu rechts.

De Wanter 1927/28 war schrecklech kal, an et louch vill Schnéi. Mir hate gestréckte Strëmp u bis un den Hënner. An dann hate mer déck Schong u mat Schnuckelen driwwer. Hautdesdags weess kee méi wat Schnuckele sinn. Dat ware Gummi-Iwwerschong, déi si mat Knäppercher fixéiert ginn. Ech konnt mol scho keng Woll iwwert dem Knéi verdroen. Et war schrecklech fir mech! An dann hat ech och nach ëmmer Frostbeulen un den Zéiwen. Ech hunn alt fir an d'Schoul meng Schlappen ugehalen an dann och nach d'Schnuckelen driwwergedon. Awer dee kale Wanter an deen décke Schnéi! Et war wäit bis op d'Plaz doropper an déi al Schoul!

Awer d'éischt an d'zweet Schouljoer war deemools an der aler Gemeng. Mir haten esou eng léif Joffer, d'Joffer Catherine Ries. Et waren 3 Ries-Schwësteren, déi Léierin gi sinn: d'Cecile, d'Mathilde an d'Catherine. Eng véiert Schwëster huet doheem de Stot gemaach. Mir waren am éischten an am zweete Schouljoer mixte, dat heescht Jongen a Meedercher zesummen. Dee kale Wanter 1927/28 krute mer an der Mierscher Schoul „Kohleferien“. Et war eng Keelt fir futti ze goen, an d'Schoul hat kee Brennes méi! An de Klasse stungen déi Kolonneniewen, déi mat Holz gehëtzt si ginn. Miersch ass jo eng Gemeng mat ganz ville Bëscher, 1520 ha, awer si haten net gesuergt, dass dat Holz sollt dréche sinn! Et war lauter gréngt Holz fir d'Schoulen, an dat huet jo net gebrannt!

Wéi mer d'Kommioun gemaach hunn, dat war 1931, ech war am véierte Schouljoer, ware mer zu 14 Meedercher an 12 Jongen an eiser Klass. Vun deem Joer un ass d'Kommioun am ganze Land net méi am véierte, mä am drëtte Schouljoer gemaach ginn. Dofir hunn 1931 d'drëtt an d'veiert Schouljoer d'Kommioun zesumme gemaach. Dat war eng ganz déck Kommioun an der Gemeng, an et war net ewéi haut, wou Plazen an der Kierch reservéiert sinn. Et war schrecklech!

Den Deche vu Miersch hat mech um Napp. Ech war ganz éiergäizeg. Ech war awer an der Primärschoul

ganz seelen dat éischt. Ech war ëmmer hannert dem Edmée Bartel, well ech hat nëmmen ëm déi 52 an der Relioun. Mir haten den Dechen am Katchësser an de Kaploun an der Bibel. Ech hunn ëmmer schéi geschriwwen. Awer wann den Dechen äis déi schrëftlech Prüfung erëm ginn huet, da koum e bei mech an huet gesot: „Wat fir eng Héngerféiss hues du dann do gekropelt!“ Ech war deemools nach e Kand an hunn alles fir bor Mënz geholl, wat den Deche gesot huet. Ech konnt him näischt gutt genuch maachen. *Et pour cause*: mäi Papp hat d’Escher Tageblatt a meng Eltere sinn net an d’Kierch gaang.

Meng Mamm mat eis zwee Meedercher op der Klunsch am Gaart vum Café, 1929

Anekdoten aus menger Kandheet

Mäi Papp hat a sengem Gaart Mais ugeplant. Deemools gouf et dat hei zu Lëtzebuerg nach net vill, d'Leit sinn souguer bei mäi Papp kucke komm. Meng Mamm huet eng Zëppche gekacht, an dann hu mir de Mais dobäi giess. Meng Schwëster an ech haten de Mais därmoosse gär, et war e richtege Genoss. An der Schoul hunn déi aner da gesot:

„Äh, si hu Mais giess, dat ass dach eppes fir d'Schwäin!“

D'Joffer Schosseler huet da ganz verächtlech gefrot: „Wéivill där Éigen hues De dann haut de Mëtteg giess?“

„Sechs, siwen.“

Dann huet se näischt méi gesot. Si muss um Enn geduecht hunn:

„Dat muss dach eppes Guddes sinn, dee Mais, soss géingen dach déi Kanner dat net iessen.“

Meng Mamm hat eng Kéier Mais gemaach, wéi d'Vally do war. D'Vally war dat jéngst vun der Schoellen-Famill. Wéi hatt doheem gezielt huet, dass hatt Mais giess hat, hu seng Eltere gesot:

„Ma mir sinn dach Lëtzebuerger a keng Amerikaner!“

Déi Zäit huet d'Kiermes nach 3 Deeg gedauert: sonndes, méindes an dëschdes. Kiermesdëschdeg mëttes

huet op der Plaz beim Kiosk de Syndicat d'Initiative Volleksspiller organiséiert. Eigentlech huet dee Veräin nach net Syndicat d'Initiative geheescht, et war de Verschönerungsverein (société d'embellissement). Déi Hären, déi sonndes mueres bei de Coiffeur Bohler an der Haaptstrooss gaange sinn, konnten da soen: „Mir ginn an de Verschönerungsveräin.“

Et muss 1929 gewiescht sinn, meng Schwëster war am véierte Schouljoer an ech am zweeten. Mir sinn erop op d'Plaz komm, an do war beim Kiosk esou eng Clôture, en déckt Seel gespant. D'Kanner hu gesongen an de Leo Duscherer souz bei engem Dësch an huet alles notéiert. Deen éischte Präis waren 20 Frang, deen zweeten 15 an deen drëtten 5. D'Kanner sinn een nom aneren drukomm fir ze sangen. Op emol leeft meng Schwëster, hatt war méi kéng ewéi ech, ënnert dem Seel erduerch, erop bei de Leo a seet:

„Ech géing och gäre sangen.“

De Leo hieft hatt op den Dësch an du séngt hatt:

„Wir sind die sieben Zwerge, wie jeder weiß.

Wir tauschen mit euch Großen um keinen Preis ...“, an du wosst et näischt méi. An ech lafen ënnert dem Seel erduerch, de Leo hieft mech erop a mir hunn zu zwee weidergesongen. Den éischte Präis huet de Weilesch Mett kritt, hien huet uewen am Duerf gewunnt. De Mett hat eng fantastesch Stëmm. Den

zweete Präiss huet den André Mayrisch kritt. An deem drëtte Präiss hu mir kritt. Et war e sëlwer 5-Frang-Stéck. A mir sinn net heem gaange sou laang wéi mer nach e Su haten. Dofir konnte mer oft um Päerderchersspill fueren! Wéi mer zréck an de Café koumen, e war strubbelvoll mat Leit, sot meng Mamm:

„A wou waart dir. Wat hutt dir esou laang do uewe gemaach?“

Du ware Leit an de Café komm an haten zu mengen Eltere gesot:

„Haalt op mat schaffen. Är Meedercher verdéngen elo d’Suen.“

Op der Keelebunn hat deem Dag de Leo Hansen den éischte Präis gewonnen. Den Hansens Leo ass viru kuerzem mat an déi 90 Jor gestuerwen. Hien huet an der Servais-Strooss gewunnt, et war dat éischt Haus, dat an där Strooss gebaut ginn ass. Mäi Papp hat e schéinen Härevélo gestëft, an de Leo huet dee kritt. Wéi de Leo owes heem kum, et war 8 oder 9 Auer, sot säi Papp:

„A weem säi Vëlo ass dat?“

„Ma et ass mäin, ech hunn dee gewonnen op der Keelebunn op der Barrière.“

„A schnell erëm zréck mat deem Vëlo, du hues gewass e Vëlo gewonnen!“

Deen aneren Dag komm de Leo a säi Papp mam Vëlo op d’Barrière.

„Ma dach“, sot mäi Papp, „ech hunn dee Vëlo gestëft, an ech si frou, dass de Leo e gewonnen huet.“

E schwéiere Schicksalsschlag

Am September 1929 hu meng Elteren d'Marion op Dikkrech an d'Pensionnat bei d'Schwëstere gedon. D'Marion war e ganzt intelligent Kand, an d'Schwëstere wollten hatt e Joer iwwersprange loossen. Chrëschttag war d'Marion nach eng Kéier bei äis doheem.

Den 12. Januar 1930 war en Dag, dee mech fir mäi Liewe geprägt huet. Ech war am 3. Schouljoer. Et war sonndes, de Café war erëm voller Leit. Op eemol geet d'Dir op, et houl en Taxi virun der Dier bei äis an et kënnt eng Nonn eran. D'Nonn seet zu menger Mamm:

„Dot Iech un, mir huelen Iech elo mat, Äert Kand ass krank.“

A meng Mamm geet d'Trapen op, a si huet gekrasch ouni opzehalen. Mäi Papp ass mat eropgaange sech undoen. Et war eng Koppel Frënn vu mengen Elteren am Café, an esou hu mer net brauchen zou ze maa-chen. Meng Eltere sinn an den Auto geklommen. Meng Mamm huet nach ëmmer gekrasch, ech mengen et war hir kloer, dass wann eng Nonn an engem Taxi extra d'Eltere siche kënnt, well hiert Kand krank

ass, dat Kand da stierweskrank muss sinn. E puer Stonnen duerno si meng Elteren erëmkomm an dunn hunn ech héieren, wat geschitt war.

Wéi si ukoumen, louch d'Marion an der Infirmierie am Bett. 6 oder 7 Nonnen an d'Mutter stounge ronderëm d'Bett ze bieden. D'Marion huet gefrot:

„A wou ass d'Julie?“

Meng Mamm huet geäntwert:

„Mir huelen dech elo mat heem.“

Doropshin seet d'Marion:

„Kanns De mer e bësse Waasser ginn?“

Meng Mamm hëllt e Glas Waasser, hieft d'Marion aus dem Pillem, d'Kand dréit sech zu hir, et laacht a fort war et. Du war et gestuerwen.

A mäi Papp jäizt:

„Verschwannt elo alleguer, soss rappen ech Iech de Bok erof!“

D'Schwëstere sinn erausgaange bis op zwou, d'Valeria an d'Agnes, an och d'Mutter ass bliwwen. Déi zwou hu mengem Papp gesot:

„Et ass net eis Schold, well d'Kand ass dënschdes krank ginn, et hat den Hals wéi, mëttwochs ass et op d'Infirmierie komm a mir zwee hunn zu der Mutter gesot, se soll den Dokter ruffen. An dunn huet d'Mutter eis geäntwert: „Sinn ech Mutter hei oder Dir?“

D'Kand huet donneschdes scho gefuebelt. Du hëllt

d'Mutter den Dokter eréischt sonndes mueres. Den Dokter sot direkt:

„Ech kann hei näischt méi maachen, prevenéiert d'Elteren.“

D'Mutter huet sech viru mäi Papp op d'Knéie geworf a gesot:

„Ech weess, Här Barthélemy, dass ech schëlleg sinn, maacht mat mir, wat Der wëllt.“

A mäi Papp huet et fäerdeg bruecht, fir dass si aus dem Land huet misse goen.

1931 hunn ech d'Kommioun gemaach. Mir hate just Pätter a Giedel do, well meng Mamm huet nach ëmmer un deem Stieffall geziert. Et war guer keng lëschtég Kommioun. Ech hu mol keng Foto dovun.

Dat selwecht Joer sinn ech och gefirmt ginn. Eis Firmgiedel war d'Madame Hubert Brandenburger aus dem Hotel op der Gare, do wou haut d'Raiffeisekeess ass. De Charles Eichhorn war de Fimpätter vun de Jongen.

Ech kréien e Brudder

Den 30. Dezember 1931, bal zwee Joer drop, ass mäi Brudder op d'Welt komm. Och dat huet mech markéiert, well meng Elteren hate mir versprach:

„Du kriss nach eng Kéier eng Schwësterchen. Mir kafen nach eng Schwësterchen.“

Ech wosst jo bis 15 Jor net, wou d'Kanner géifen hir kommen. Ech war esou op déi Schwësterche fixéiert. Wa meng Mamm eppes gebitzt oder gestréckt huet fir dee Klengen, huet si mir eppes iwwreg gelooss, an dann hunn ech dat och gemaach. Ech konnt scho ganz fréi strécken.

Dee Muergen, wéi mäi Brudder op d'Welt komm ass, koum mäi Papp a sot:

„Stéi op, du geess elo bei Reutesch.“

Si wollte mech aus dem Haus hunn. Den Här Reuter war Gendarmerie-Brigadier an d'Gendarmerie war niewent eisem Haus op der Reckenerstrooss. Et louch Schnéi. D'Hiewan, d'Madame Hansen, huet ëm den Eck gewunnt. Lo wosst ech jo guer net, ob et e Jong oder e Meedche wier. Ech war fest iwwerzeegt, et wier e Meedchen. Mëttes sinn ech heem gaangen, fir mäi Schlitt sichen ze goen. Du seet d'Hiewan:

„Du hues e klenge Bridderche kritt. Komm mat erop kucken.“

„Neen!“

Ech wier jo fir d'baschten net kucke gaangen. Haut deet mer meng Reaktioun leed. Deen Dag drop war ech nach Händschen heem sichen an erëm seet d'Hiewan:

„Komm mat erop.“

„Neen, ech well net!“

Eng ganz Woch laang, et war jo Vakanz, sinn ech

en net kucke gaangen. Op eemol hunn ech en dunn awer dach gesinn. An ech hat en direkt gär, de Jim, et war esou e léiwe klenge Blonden. Awer ech hu laang Zäit gebraucht, bis ech et ugeholl hunn, dass et e Jong war.

De Jim an ech, 1932

Mäi Papp war nach esou rosen, wéinst dem Marion sengem Dout, dass hien de Jim net wollt deefe loossen. No dräi Woche sot meng Mamm:
„Dir hutt dach hei zu Lëtzebuerg e Sproch: Maach ewéi d’Leit, da geet et der wéi de Leit.“ Wéi de Jong

bal sechs Wochen hat, huet de Papp dem Dechen endlech telefonéiert.

„Ah, Dir sidd *deeen* Här Barthélemy“, sot den Dechen. Hien huet sech alt zrëckgehalen an net gesot „de roude Barthélemy“.

„Jo, ech géing mäi Jong gären deefe loossen.“

„Ma da kommt, ech hunn och nach en Hinnche mat Iech ze rupfen.“

Mäi Papp war annerhallef Stonn bei him, a si hu sech alles gesot, wat hinnen net gefall huet. Beim „Hinnchen ze rupfen“ ass et ëm eng Saach gaangen, déi 1930 geschitt war:

D’Germaine Barthel aus menger Klass ass am Summer mat kuerzen Äerm an d’Schoul komm, an du seet den Dechen zu him:

„Komm du mal her. Geh nach Haus und zieh eine Schürze an!“

An d’Kand ass heem gaangen an huet e Schiertech ugedoen.

Ech hu mengem Papp dës Geschicht gezielt. Hei war kuerz drop eng Karikatur am Tageblatt vum Albert Simon, op där den Dechen an e Meedche virun der Tafel stinn. Den Deche weist mam Fanger op d’Meedchen. An ënnendrënner stung:

„Geh nach Haus und zieh eine Schürze an!“

Du hat mäi Papp dem Albert Simon telefonéiert an him déi Geschicht verzielt.

Meng Schoulzäit

Déi Zäit gouf et nach keng Spillschoul. Mat 6 Jor sinn ech an d'éischt Schouljoer gaang, bei d'Joffer Catherine Ries. D'éischt an d'zweet Schouljoer war an der aler Gemeng, déi zwee Jorgäng waren zesummen an d'Jongen an d'Meedercher waren nach net getrennt. Am 3. Schouljoer ware mer och nach mixte, awer am 4., do ware mer getrennt. Déi zwee Jor hate mer d'Joffer Schosseler. D'5., 6. a 7. Schouljoer waren och zesummen, awer do ware mer nëmmen nach Meedercher. Mir haten am 1. Trimester vum 5. Schouljoer eng Joffer Clement, awer si ass krank ginn an net méi zrëck komm. Am 2. Trimester krute mer dunn eng Ersatz, d'Joffer Anna Ternes. Si ass awer nom 5. Schouljoer net méi erëm komm, well si zu äis gesot hat:

„Gehorsam ist besser wie Opfer und Gebet.“

Dat huet dem Dechen net gefall!

Ech sinn nom 6. Schouljoer, mat nach zwee aneren aus menger Klass, direkt an de Lycée komm. Dat war déi Zäit nach net esou evident, déi meescht hunn nach d'7. Schouljoer fir d'éischt gemaach. Ech war nach e Chrëschtkëndchen, an d'Edmée, dat och den Opnamexame gemaach huet, och. Ech hat esou eng Angscht fir den Examen ze maachen, datt ech bis de September gewaart hunn. Dat war 1933. Henckels

1971, *Konveniat* vun de Jorgäng 1919-1923. An der Mëtt d'Joffer Catherine Ries

Albert seng Duechter Anna war Léierin zu Schëndels. Ech si bei si gaangen, fir Stonnen am Rechnen ze kréien. Den Albert Henckel ass de Grousspapp vun eise jetzege Buergermeeschter.

Eise Lycée war de Meedercherslycée, haut de Robert Schuman, an der Stad. Ech war awer just d'7ème am Lycée. Meng Mamm hat decidéiert, dass ech sollt an d'Pensioun goen. D'Professorin Jones huet nach heem telefonéiert an och äis Regente, d'Luise Kraus, d'Schwëster vun deem aus der Messagerie Kraus.

„Eent wat op 7ème dat drëtt an de Sproochen ass, loosst Dir net weiderléieren!“

1931, Am 4. Schouljor bei der Joffer Elise Schosseler

hannen, vlnr: Louise Weber-Goelff, ech, Bertchen Brahms-Salomon, Germaine Raach-Barthel, Edmée Gros-Bartel, Henriette Kraemer-Greisch vir, vlnr: Yvonne Gergen-Calteux, Marguerite Schmit-Peschon, Lisy Donckels-Wahl, Irène Pfeiffer-Welter, Maria Wagner-Hoffmann, Eva Pflüger

Malgré moi sinn ech dunn op Ettelbréck an d'Pensioun gaangen. Haut froen ech mech, firwat meng Elteren dat gemaach hunn. 1930 ass hinnen eng Duechter gestuerwe bei de Schwëstere vun der Doctrine Chrétienne zu Dikrech, an 1934 stieche se mech bei d'Schwëstere zu Ettelbréck och bei d'Doctrine ...

Dat Joer wéi ech am Lycée war, war ech bei enger Famill Kinnen am Kascht a Logis. Der Madame Kinnen hire Mann war Chef de Gare zu Wasserbëlleg.

Wéi hie gestuerwen ass, huet si d'Haus an der Stad gelount. Si hat 4 Kanner, dat eelst war awer du schonn am Déngscht zu Paräis. Si huet an deem Haus mat enger Matante gelieft a mat dräi Kanner. Ech hat deemools 12 oder 13 Joer, awer ech war esou frou do! Ech war do wéi en Erwuessenen, ech hu mat hinnen um Dësch giess an och de schwaarze Kaffi gedronk, ier mer erëm an de Lycée gaange sinn. Meng Mamm huet der Madame Kinnen gesot, dass et awer fir si ze deier wier, fir hiert Meedchen am Lycée ze loossen.

Ech menge meng Elteren hu guer net verstanen, wat se mer ugedoen hunn, wéi sech mech op Ettelbréck geschéckt hunn. Meng Generatioun war gewinnt fir ze follegen, an duerfir hunn ech mech net gewiert. An ech wosst och firwat ech gefollegt hunn: Bei Kinnens huet et 600 Frang de Mount kascht, dat ware vill Suen! Wann der bedenkt, dass deemools e Postperceptor 1800 Frang verdingt huet.

D'Pensioun zu Ettelbréck war 900 Frang fir d'ganz Trimester.

Ech war dat éischt Joer Vollpensioun an duerno demi-pensionnaire. Awer meng Elteren hunn et fäerdeg bruecht, wéint deem Fall zu Dikrech, dass ech samschdes konnt heem kommen. Meng Mamm huet gesot:

„Et kënn net an d'Pensioun, wann der mer net verspricht, dass ech et all Woch gesinn.“

Normalerweis sinn d'Meedercher nëmme fir d'Vakanzen heem gaangen.

Dat éischt Joer, ech war jo op 6ème, hunn ech alles gemaach, awer net geléiert. Ech hu mech, ouni dass et mer bewosst war, opposéiert. Hei war ech nëmmen dat 11. vun 21!

Op 5ème war de Passage-Examen. Vill vun de Schülerinnen aus der Ettelbrécker Pensioun hunn de Passage-Examen gemaach, an da si se direkt an d'Normalschoul gaangen, well deemools huet ee jo d'Première net gebraucht fir Léierin ze ginn. Souwisou huet Ettelbréck och keng Première ugebueden, dat ware Pensiounen, déi nëmme bis de Passage-Examen gaange sinn. Ech wollt awer de Passage-Examen net maachen. Déi dräi Joer 7ème, 6ème, 5ème hunn „cours spécial“ geheescht. Zu Ettelbréck war awer eng Schwëster Irène, déi huet zwee Joer gehalen, déi „cours supérieur“ geheescht hunn. Ech hunn déi zwee Joer gemaach, an dat zweet Joer ofgeschloss mam klengen Examen vun der *Langue française* zu Nanzech. Dee groussen Diplom vun der *Langue française* dat Jor huet d'Cecile Majeres-Serres kritt. Mir zwee sinn déi eenzeg vun deenen zwou Klassen, déi nach liewen. Ech hunn et ni bereit bei der Soeur Irène geléiert ze hunn. An deenen zwee Joer war d'*consigne du français*, do hu mer souguer an der Paus franséisch geschwat. Mir hunn ëmmer eng *carte rose* kritt an op

där leschter déi ech kritt hunn stung hannendrop:
*„Julie obtiendrait la carte blanche, si elle observait toujours
la consigne du français.“*

Mir hunn an engem groussen Dortoir geschlof, zu
all Sait war eng Nonn. Vis-à-vis vun där enger Nonn
am Eck hunn ech geschlof. Niewent mir war d'Irma
Rosenfeld vun Uespelt. Hatt war e klengt mocke-
legt, e ganz léift. Ech hunn owes de Rousekranz
mat an d'Bett geholl an hu gebiet, dass ech meng
Mamm soll méi laang hunn ewéi mäi Papp. Wann
ech muerges erwecht sinn, da louch de Rousekranz
ënne bei menge Féiss. Wann d'Irma erwecht ass, da
louch de Schokelaspabeier ënne bei de Féiss, oder
och emol en Apelbatz. Mir hunn an der Woch keng
Séissegkeeten dierfen iessen. A wësst der, wat hatt
ginn ass: hatt huet de Passage-Examen gemaach,
ass an d'Normalschoul gaangen an hatt ass gestu-
erwen als Directrice vun de Franziskanerinnen zu
Gréiwemaacher.

Am zweete Joer hu mer Theater spillt. Ech war den
Napoleon an d'Irma mäi Page. Ech hat Stiwwellen
un an esou en Dräizack (Hutt) an déi rechts Hand
hunn ech an de Mantel gehal, wéi den Napoléon.
Bei der Opféierung waren de Paschtouer an de
Buergermeeschter vun Ettelbréck do. D'Irma huet
mer dann d'Noriicht bruecht, dass mäi Fils, den *Roi
de Rome* gebuere war. An dann hunn ech missen op

eng Weltkaart weisen an ech hunn dräi Mol haart gesot:

„L'avenir, l'avenir, l'avenir est à moi!“

Wat hunn ech an där Schoul alles matgemaach!

No deenen zwee Joer bei der Schwëster Irène hunn ech nach e Joer Commerce gemaach. Ech hat 17 Jor, wéi ech mat der Schoul opgehalen hunn. 5 Jor waren och genuch fir mech.

D'Irma (lénks) als Page an ech als Napoléon

Den Hotel Barthélemy

Ech muss e bëssen zrëckgräifen:

Nom Doud vu menger Schwëster huet meng Mamm et am Café ënner deene ville Leit net méi ausgehalen. 1930 huet mäi Papp en Haus op der Reckener Strooss kaaft. An deem Haus ass och eise Jim gebuer. D'Haus hat e grouse Geméisgaart, an deem mäi Papp och eng Zär hat.

1935 hu mir um Terrain vum Gaart den Hotel baue gelooss. Meng Mamm wollt um Haus e Stack bäibaue fir eng Familljepensioun opzemaachen, awer mäi Papp huet méi grouss gesinn.

Am Mäerz ass de Grondstee geluecht ginn. Ech weess nach, dass e 5-Frang-Stéck am Sëlwer mat abetonnéiert ginn ass. Direkt duerno huet den Entrepreneur-Ingénieur J.B. Tresch ugefaang ze bauen.

Den 1. Januar 1935 war den alen Hotel Rauchs vis-à-vis ofgebrannt. No der Mass, wéi d'Pompjeeë schonn do waren, koumen déi vun der Gemeng kucken. Et war deen éischten Amtsdag vum Buergermeeschter Edouard Kraus. Mäi Papp war e Liberalen, grad ewéi den Ed. Kraus an hat an der Wahlcampagne 1934 gehollef. Hie war ëmmer gär ënner de Leit an dunn huet hien d'Gemengepappen den éischte Januar op en Aperitif agelueden.

*Dem Jim säi Gebuertshaus op der Reckener Strooss.
Lénks dernieft gouf 1935 den Hotel gebaut*

De Juni dat Joer hu Rauchsen ugefaang, hiren Hotel erëm opzebauen. Eise Bau war dunn um éischte Stack um Eise-Beton. Wéi bei Rauchsen ofgerappt ginn ass, ass en tragescht Accident geschitt. D'Famill Rauchs huet ënnen am ofgebrannten Hotel gelieft. De Viraarbechter Wagner-Kies war fest iwwerzeegt, dass d'Diren all gutt zou waren. Awer eng Dir war op an dat eelst Kand, d'Alice, et hat 4 Jor, ass eraus gelaf a krut eng Dunn op de Kapp. Den Här Wagner huet d'Kand opgeraf an ass direkt bei den Dokter Thinnes gelaf. Mä d'Kand war schonn doud. Si haten nach e Jong, den Ernest. Hien ass herno Dokter ginn.

Déi Zäit ass fir d'Begriefnes déi kleng wäiss Lued vu jonke Meedercher gedroe ginn. Ech war eent vun deene 4 Meedercher, déi dem Alice seng Lued gedroen hunn. Mir krute vun der Madame Rauchs e Rousekranz geschenkt.

D'Ouverture vun eisem Hotel war Mëtt September. Den Henri Funck vun der Brauerei wollt, dass et fir de Landeskongress vun de Pomjeeën, deen dat Joer zu Miersch war, sollt op sinn. Hie war President vum Landesverband vun de Pompjeeën. Sonndes, wéi se all fäerdeg mat iesse waren, krut den Här Funck en Telefon.

„Et ass e Groussbrannt zu Schieren, fuert alleguer dohin.“, huet hie geruff.

„Mir kommen erëm fir de Kaffi.“, huet hie mir nach gesot.

Si sinn awer deen Dag net méi erëm komm.

Mir hunn erëm zou gemaach bis d'Mierscher Kiermes, de Sonndeg virum 4. Méindeg am September. Méindes war Fierkelsmaart ronderëm d'Stäreplaz. No der Kiermes war nach am Hotel ze dinn, an dofir hu mir erëm zougemaach.

1936 war eis éischt Saison. Ech sinn ni schaffe gaangen, awer ech konnt meng Sproochekenntnisser gutt am Hotel gebrauchen. Déi Zäit ass jo nach kee mam Fliger komm. Mir haten en Hollänner, deen ass 3 Joer hannertenee mat senger Fra a senge 5 Bouwe fir 3 Woche mam Auto op Lëtzebuerg komm. Hie war Direkter vun der Croix-Rouge vun Den Haag. Déi Leit, déi bei äis komm sinn, ware gutt gestallt. Et war eng ganz gutt Clientèle: Fransousen, Belsch an esou weider.

De Clan des Jeunes

1938 hunn zwee Mierscher, de Vic. Simon, hie war deemools op Première, an den Emil Laux e Clan des Jeunes gegrënnt. Donneschdes mëttes hu sech déi Jonk bei äis am Sall zesummefonnt. Mir ware sou ëm déi 40 Leit. Meng Mamm huet äis mat Gebäck a Gedrénks verwinnt, et war ëmmer lëschtteg. Dat ass e puer Méint esou gaangen, bis dass de Vic an den Emile bei den Deche geruff gi sinn. Wa si net géingen

ophale beim roude Barthélemy d'Jugend ze versammelen, da misst de Vic kucken, wéi e seng Première géing kréien an den Emil géing seng Plaz verléieren, huet den Deche gemengt. Du war et eriwwer mat eisem Club! Sou war et déi Zäit.

Den Hotel des Sept Châteaux an de 50er Joren

Déi jiddesch Exilanten

Vun 1933 u ware jiddesch Exilanten am Grand-Duché, gréisstendeels awer an der Stad. Enn 1938, et war scho keen Tourismus méi, si mir vun der Regierung gefrot ginn, fir e Kontingent vun Exilanten opzehuelen, et géifen der 100 op Miersch kommen. Et waren der awer du manner, sou ëm déi 80-90. All 3-4 Méint sinn neier komm. Si waren zu Miersch an 3 verschiddene Gebaier. Dat eent war d'Schlass, dat jëtzezt Schlass vu Miersch, wou lo d'Gemeng dran ass. Dat huet virum Krich engem Privatmann gehéiert, dem Pierre Uhres, hie war Dierwiechter. Am Schlass huet hien eng Jugendherberg geféiert an hat gutt Plaz. Ënnen op der Stäreplaz war dann den Hotel Rauchs, deen hat och ëmmer 25-30 Exilanten. An da war vis-à-vis mengem Papp säin Hotel, den Hotel des Sept Châteaux, deemools Hotel Barthélemy. Dat waren déi 3 Häiser, wou d'Judden dra waren.

Mir hatten awer och zu Miersch dräi jiddesch Familljen, déi richteg Mierscher waren. Dës Famillje ware wierklech beléift. Et war de Jos Bermann, e Véihändler ouni Kanner, deen um Mierscherbiere gewunnt huet. Hien a seng Frau hate sech zu Bréissel verstoppt a sinn och do vun den Nazien erschoss ginn.

An da war nach Bermanns Jos seng Schwester, d'Olga, si huet gewunnt op der Stäreplaz an deem

Haus, wou haut e Restaurant ass. D'Olga hat e Meedchen, d'Bertchen. D'Bertche war bei mir an der Klass, hat ass bestued gi mat engem Brahms aus der Stad. D'ganz Famill ass an Amerika ausgewandert. Déi drëtt Famill, dat war d'Famill Koppel-Guggenheim; si war eng franséisch Jiddin, an déi hatten 2 Meedercher, dat eent war d'Irène, eng ganz léif Frëndin vu mir. Hat war e Joer méi al wéi ech. D'Irène hat nach d'Chance fir fort ze kommen. D'Preisen hu vum Oktober 40 bis Oktober 41, 13 Transporter gemaach mat jiddeschen Exilanten an d'onbesetzt Frankräich. An do si se dann ageschëfft ginn, do konnte se da fortkommen. Dem Irène seng Famill, dat ware seng Schwëster, seng Elteren an de Grousspapp, wollten deemools, wéi déi Convoien nach gaange sinn, net eraus.

„Ech gi gewass“, huet den Här Koppel gesot, „ech gi gewass aus mengem Haus eraus.“ Si sinn all zu Theresienstadt ëmkomm.

D'Irène ass op San Domingo komm. Hatt hat um Schëff säi Mann, e Wiener Judd, kennegeléiert. Den Diktator vun der Dominikanescher Republik, den Trujillo, huet de Judden eng Wunneng gestallt an och Land gi fir ze bewirtschaften. Ufanks de 50er Jore si se op New York gezunn. Dem Irène säi Mann war Ebeniste, hien huet al Objetë restauréiert. Zu New York huet hien en Atelier kritt, an d'Irène hat eng

Plaz op engem Bureau. Si sinn all Joer an Europa komm, fir d'éischt d'Irène eleng an dann no zwou Woche koum säi Mann no. No Lëtzebuerg si se ëmmer op Wien gaang, well hien hat eng Pensioun vum Éisträichesche Stat. Mat deene Suen hu se e Mount Vakanz an Europa finanzéiert.

Déi jiddesch Exilante bei äis am Hotel ware ganz fei Leit vun all Alter. Ech ka mech nach gutt un e Jonggesell vu 40 Jor a seng Mamm, si hat der 70, erënneren. Si ware vu Frankfurt. Déi meescht, déi bei äis am Hotel waren, ware vu Frankfurt, Mainz, Wiesbaden, awer och vu Berlin. Do hate mer den Dokter Grünberg a seng Fra an dann hate mir e Physiker, dee ganz bedäitend ginn ass, den Dokter Ernest Ising a seng Fra d'Johanna Ehmer. Si war eng Arierin. Den Dokter Ising a seng Fra sinn zu Miersch bliwwe bis 1947, ouni behellegt ze ginn. Si hunn niewent dem Haus Schwachtgen op der Plaz beim alen Tuur, wou d'Rue Jean Majerus lo ass, gewunnt. 1939 hu si e Jong kritt, den Tom. Si haten am Fong Chance, well d'Fra Arier war.

An de verschiddene Varietéen an der Stad, wéi de Walsheim an den Alfa ass och deemools de bekannten Auteur, Kabarettist a Conférencier, den Exilant Karl Schnog opgetrueden.

Déi Zäit hat ech 18 Joer, an ech hu mat menger Frëndin, dem Irène Koppel, all zwee Méint eng Sortie

gemaach an d'Stad. Mir hu 25 Frang kritt, a mat deenen hu mer äis op der Mierscher Gare e Billjee geholl Miersch-Lëtzebuerg a Retour. Zu Lëtzebuerg si mer an d'Pâtisserie Koob an der neier Avenue gaangen an hu Kaffi gedronk mat zwee Kichelcher. De Léon Koob war grad wéi mäi Mann an der Resistenz an an der LVL. Hien huet am Krich an der Bakes hannenausser falsch Päss gemaakt. Hien ass geholl ginn a standrechtlech erschoss ginn. Vun der Patisserie Koob si mer ëm 4 Auer an de Kino gaang, an de Marivaux oder an de Capitole. Duerno si mer an den Alfa gaang. Am Alfa ware Varietéen, all 14 Deeg anerer. Mir hunn eng Fläsch Limonad gedronk, dat waren déi Limonadsfläschen aus méi engem décke Glas mat uewen enger Kugel dran. An do hu mer de Karl Schnog gesinn. Hie war scho säit 1933 am Land. Jiddwereen a mengem Alter an all déi méi eeler hunn de Karl Schnog kannt. Déi Zäit, dat ware wierklech Kabarettisten! Ëm halwer 8 hu mer den Zuch geholl fir Miersch a wa mer zu Miersch eraus geklomme sinn, dann hate mir kee Su méi. Dat huet alles zesumme 25 Frang kascht.

Fir d'Exilanten am Hotel huete räiche Judd vu Bréissel, Heinemann, bezuelt. Hien hat en Intermediaire hei zu Lëtzebuerg, de Pierre Schmit, aus der Gliesener Strooss. Si hu sech nom Pensiounspräis geriicht. De Pensiounspräis war deemools 45 Frang mat mëttes

an owes enger Entrée an e war 35 Frang ouni Entrée, mat Zëmmer a mat engem gudde Kaffi mueres. Meng Mama war deemools d'Kächin, mär hate kee Kach, a si war eng ganz gutt Kächin, si huet biergerlech gekacht. Obwuel si Amerikanerin war. Si hunn e Präis gemaach op 25 Frang, 25 plus 10 Prozent well den Här Heinemann, hie war Banquier, huet fir 100 Judden all Dag bezuelt.

D'Exilanten hu missen en Affidavit hunn, dat wëll heeschen, eng eidesstattlech Erklärung vun engem aus deem Land, wou si higaange sinn, an déi meescht sinn an Amerika gaang. D'Leit am Hotel hunn op hiren Affidavit gewaart, a sou bal si en haben, si se fortkomm. Dës Leit ware besser dru wéi déi, déi näischt virbereet haben an nom 10. Mee einfach geholl gi sinn an op Fünfbrunnen koumen a vun do aus an de Gas... dat war schrecklech. Déi hei Leit haben hir Sue jo schonn an Amerika a si waren net traureg. Owes souze se zesummen an der Salle à manger, wou se giess hunn an hu Kaart gespillt. 6 Exilanten aus dem Hotel Rauchs sinn ëmmer eriwwer komm bei äis an dat war ëmmer lëschteg. Et war och emol een do, dee Piano gespillt huet, 't war ganz flott.

Meng Elteren hunn am Januar 1940 Sëlwerhochzait gefeiert an zur gläicher Zäit sinn de Will Muller an ech fiancéiert ginn. Hie war 12 ½ Jor méi al wéi ech. Bei der Feier waren och all d'Exilanten dobäi. Si hunn

äis d'Descher gedeckt a si hu Kadoe gemaach, ech hunn nach eng Kristall-Coupe, déi se beim Bijoutier Harpes kaaft haten. Et war déi lescht Feier, ier d'Preise komm sinn, den 10. Mee. Ech si bestuet ginn, du waren d'Exilanten alleguer fort. De 6. Dezember 1940 sinn ech bestuet ginn op der Mierscher Gemeng. Mir ware vun deene leschten, déi vum Buergermeeschter Kraus bestued gi si mat der Tricolore, well vum Januar u war de preiseschen Amtsbürgermeeschter Weis do. Mir sinn de 7. Mee Samschdes Mueres ëm 9 Auer an der Kierch bestuet gi vum Kaploun Kauthen vu Schëndels.

D'Gebuert vun den Zwillingen

Mäi Mann an ech wollten ëmmer e Meedchen hunn, mir waren awer iwwerzeegt mir kiten e Jong. Mir hate schonn en Numm, Jim, erausgesicht. Mir wosste bis zum Schluss net, dass mer géingen Zwillinge kréien. Ech war all déi Zäit esou gutt. Am August 1941, ech wosst nach net, dass ech *enceinte* wier, si mäi Mann an ech mam Vëlo vu Miersch erop op Heischent op d'Kiermes gefuer. D'Feelener Hecken erop ass jo nawell ze drécken, an op eemol ass et mir weech ginn. Ech konnt nach vum Vëlo erofklammen an hu mech op de Summerwee gesat. Mäi Mann war en ausgekachte Jonggesell. Hie war weidergefuer a scho

bal zu Heischent, dou louch ech nach an de Feelener Hecken.

Ech sinn ni bei eng Hiewan gaangen an och net bei e Gynekolog. Am Mäerz 1942 sinn d’Kanner op d’Welt komm. Méindes sinn d’Wéien ugaangen, awer et huet nach bis donneschdes gedauert, bis d’Kanner endlech do waren. Dëschdes huet d’Hiewan, d’Madame Hansen, dem Dokter Sinner telephonéiert.

Seng Fra sot: „En ass net hei, en ass nach ënnerwee.“ An der Nuecht vun dëschdes op mëttwochs hat ech terribel wéi, an du kouw den Dokter Sinner a mécht mir eng Pique géint d’Wéien. Déi zwee Kanner hätte kënnen erstécken oder Gott weess wat! Donneschdes mueres ass d’Waasser fort gaangen, an ech si bei meng Mama gelaf. De Will ass och deen Dag net schaffe gaangen. D’Hiewan huet äis och dunn nach net gesot, dass et Zwillinge géinge ginn, obwuel si et scho säit engem Mount wosst. Eréischt géint 7 Auer owes huet si dem Dokter Jones ugeruff. Den Dokter huet gesot:

„Ech kommen direkt wann ech en Taxi kréien.“

Well d’Preisen haten him den Auto ewechgeholl an et huet nach gedauert bis 1943, bis dass hien e Motorrad hat. Géint halwer 8 ass den Dokter Jones du komm. Et war fir d’éischt, dass ech e gesinn hunn, ech hat zwar schonns vill vun him héieren, well hie war e bekannten Accoucheur an der Maternité vum Pafendall. Ech hu

vun der Gebuert selwer net vill matkritt. Et war keng einfach Gebuert. Dat sinn ech awer eréischt no 6 Woche gewuer ginn, wéi ech bei den Dokter Jones an d'Consultatioun war.

D'Marion ass 21 Auer 16 op d'Welt komm an d'Marthy ëm halwer 10. Wéi ech géint véierel vir 10 erwecht sinn, du hat ech an all Aarm e Meedchen. Si hate Kraiselcher an eng Kailchen am Bak, genee wéi d'Shirley Temple. Mir waren esou glécklech! D'Marion huet 4 an en halleft Pond gewien an d'Marthy 5. Et war den 12. Mäerz 1942, an dat Joer huet de Schnéi laang gehalten. De 16. Mäerz huet d'Hiewan mer gesot, dass de Schnéi elo géing

Déi ganz Famill am Gaart vum Hotel, 1942

ofgoen. Well mir louche jo déi Zäit nach 9 Deeg am Bett, haut gi se schonn no 2 Deeg heem!

Ech hat déi zwee Nimm ganz schnell. Marion, wéi meng Schwëster a Marthy, no engem eenzege Meedchen, Schmit vun Helleng. Hat war 1939 gestuerwen, ech hat deemools 18 Jor, nodeems seng Mamm zwee Jor virdu gestuerwe war. Dat Kand huet näischt méi giess, hatt huet sech regelrecht verraut vu Verlaangeren. Meng Mamm an ech, mir ware mat begruewen, an déi Geschicht huet mech esou markéiert, dass mir direkt deen Numm agefall ass. Mir hunn d'Meedercher offiziell opgeschriwwe bei de Preisen als Maria-Anna a Maria-Martha.

Fir 6 Woche méi spéit bei den Dokter ze goen hat de Will sech extra Congé geholl, well ech wier nimools eleng gaangen. Mir hunn äis an de Corridor op déi wäiss Bänk gesat a gewaart. Am selwechten Haus huet den Dokter och gewunnt. Op eemol koum d'Madame Jones d'Trap erof.

„Du hues jo guer net changéiert säit der Septième!“

Du hunn ech realiséiert, dass dem Dokter Jones seng Fra meng fréier Engleschprofessorin war. Ech war bei hir de Fifi, well ech hu mech jo am Englesche bal gelangweilt. Iwwerdeems wou ech mäi Mann virgestallt hunn, kënnt den Dokter eraus a seet:

„Da kommt, kommt eran.“ Du seet si:

„Ma kenns Du déi Leit dann net erëm, dat sinn déi Zwillinge vu Miersch!“

A si hält mech mam Aarm zréck a seet:

„Du muss mäi Mann entschëllegen, hie gesäit d’Fraen
ëmmer nëmme plakeg am Bett. A wa se eng Kéier en
Hutt op hunn, da kennt en se net méi erëm!“

Dat éischt, wat de Dokter mech gefrot huet war:

„Liewen d’Kanner nach?“

Ech hunn eise Will gekuckt.

„Jooo, ech niere se ...“ Ech hat bal e Schlag kritt! Ech
hunn direkt geduecht, den Dokter an d’Hiewan hunn
dir net alles gesot, wat bei der Geburt geschitt war.

Eng nach glécklech Familljen am Dezember 1942

D'Ëmsiedlung

Am August 1943 ass de Will an Däitschland op Rodalben, an d'Géigend vu Kaiserslautern versat ginn. Hie war jo an der Gare zu Miersch Eisebunner, a wéi se d'Eisebunnesch-Uniform kritt hunn, do huet mäi Mann scho mol direkt de Vull vun der Kap gerappt. Hie war och an der Resistenz an der LVL. Den Aloyse Raths huet mer spéider en Dokument gewisen, do stung dran, dass de Muller net tragbar wier, e misst entlooss ginn, well en ostentativ seng Haltung weise géing géint de Regime. Hien ass och net mat der Béchs gaangen, fir fir d'WHW (Winterhilfswerk) opzehiewen.

1942, nom Generalstreik, hunn d'Preise Plakaten opgehaange mat all deenen Nimm, déi zu Schëffleng an zu Woltz standrechtlech erschoss gi waren. Et war och e Mierscher dobäi, deen an der Stad gewunnt huet, den Nikki Konz. Déi Plakater sinn opgehaange ginn op d'Haiser vun deene Leit, déi fir de preisesche Regime net tragbar waren. Mir haten 3 Plakater op der Garagepaart. `t konnt ee sech also denken, wat nach komme géing.

1943 den August ass mäi Mann also versat ginn, hien huet d'Land verbuede kritt an ass degradéiert ginn. Am September ass e rëm agestallt ginn, well d'Reichsbahn net genuch Leit hat.

An den
Chef der Zivilverwaltung
H. Pers./Lux
Luxemburg

Betr.: Wilhelm Müller, KB. Betriebswart, geb. 29.11.08,
wohnhaft in Mersch, Beckingerstr. 3.

Laut Mitteilung des Beauftragten des Reichskommissars für die Festigung deutschen Volkstums in Luxemburg ist der Obgenannte mit seiner Familie am 8.10.43 nach dem Lager Wartha, Station Wartha, Kreis Frankenberg, Niederschlesien abgesiedelt worden.

Müller wurde wegen seiner das Deutschtum ablehnenden Haltung bereits am 27.1.43 aus der VdE. entlassen. Die Entlassung vermochte ihn in keiner Weise zu beeindrucken. Er bekundete weiterhin ostentativ kein Interesse am "Zeitgeschehen, besuchte keine Versammlungen, trug nicht das Abzeichen, grüßte nicht mit dem deutschen Gruss und zeigte durch seinen Verkehr mit feindlich gesinnten Volksgenossen seine offene gegenwärtige Einstellung. Müller gilt als politisch unzuverlässig und als nicht mehr ersichtbar. Er ist deswegen als Beamter einer reichsdeutschen Verwaltung nicht mehr tragbar.

Ich bitte, Müller im Wege des Kurzverfahrens ohne Dienstbezüge vom Dienst zu entheben.

Heil Hitler!

Im Auftrag

gez. Pesch.

Den 8. Oktober 1943 war fir mir mech dee schlimmsten
Dag iwwerhaapt. Et huet mueres geklappt, geschellt
a gehummert un der grousser Dier vum Hotel. Ech
sinn erwächt, d'Kanner hunn awer nach geschlof.
Ech héieren eng Dier opgoen an d'Mama an der Robe
de Chambre erof lafen.

Si freet: „A ween hummert do, a wee schellt do?“

an esou, an ech lafen an déi grouss Trap bis an d'Halschent, a kréie mat, wéi d'Mama opgespaart huet.

„Umsiedlung!“

6 Gestapoe stungen do a stierzen direkt eran an den Hall..... moies ëm 6 Auer.

„Umsiedlung, Barthélemy!“

Du freet meng Mamm nach: „Ma, a Muller?“

Ee vun de Gestapomänner kuckt, hält e Blat a seet:

„Muller ... Muller. Der Mann ist ja nicht hier.“

Dat wosste se horgenee. „Aber Muller Julie mit Zwillingbrüdern...“

Do hate se Brüder gemaach, awer et war souwisou egal. Wann een ëm 6 Auer gewuer gëtt, dass ëm 9 Auer de Bus virun der Dier steet an dir musst do dra sinn zu 6 Mann héich, dee 7. war jo mäi Mann, dee war jo net do, dann ass dat ganz schrecklech.

Mäi Papp hat 65 Joer vum Abrëll un. An iwwer 65 hu se keen ëmgesiedelt, déi Leit hu missen aus dem Haus, mä si konnte bei Familljen ënnerkommen. An ech hunn héiere bannenan am Zëmmer vu mengem Papp:

„Nein, ech hu 65 Joer, hei ass mäi Pass.“

Dat hu si guer net gëlle gelooss, mäi Papp war 1878 gebuer, awer si hu mäi Papp einfach 1880 gebueren. An an hire Pabeiere stung och net Johann Peter, mä Franz. Op eisen Ëmsiedlungskarten, op eise Walissen

an iwwerall stung Barthélemy Franz, 80 gebueren! A mir sinn äis net zoukomm! An dat Schéinst dovun war, mäi Papp ass matgaangen! Mir waren also mäi Papp, meng Mamm, mäi Brudder Jim, e Bouf vun 10 an en halleft Joer, hie war just am 5. Schouljoer, meng Kanner an ech.

Meng Mamm huet direkt gesot: „Erwäch d’Kanner a fiddler se!”

Well 3 Stonne fir esou en Haus an nëmmen mat Handgepäck, dat war batter. A komescherweis, meng Mamm huet net gekrasch, an ech och net. Mir sinn hin an hir gelaf, hei hate mer nach eppes fir ze huelen, an do hate mer nach eppes. Dat Schlëmmst war, dass d’Kanner nach net propper waren. Si ware just e

Der Chef der Zivilverwaltung
in Luxemburg
Beauftragter des Reichskommissars
für die Festigung
deutschen Volkstums

Luxemburg, den 2. Oktober 1943

An Herrn
Wilhelm Müller, Rm. Nr. 713 Lux.-
Eisenbahnbetriebswart
Mersch.
Reckingerstrasse 3.

Verfügung!

Sie sind mit Ihrer Familie (Ehefrau, 2 Kinder und sonstigen zum Haushalt gehörigen xxx Personen, ausgenommen sind Hausangestellte) zur Absiedlung aus Luxemburg bestimmt. Ich ersuche Sie, den Weisungen der von mir beauftragten Stellen Folge zu leisten.

1.2.

St.-Unterschriftsführer.
H. Obergruppenführer
und General der Polizei.

bessen um Potti gewinnt, awer déi Zäit gouf et keng Pamperen! Mir hate Lompen, an déi hu bestanen aus enger grousser Lomp an där méi eng kleng dra war, an da war nach e klengt véiereckegt Stéck, dat hu mer Pissstéck genannt. Dat ass meeschtens ewechgehäit ginn, wann een d'Kanner fräsch gemaach huet.

Jo, d'Zäit war esou knapps, datt ech d'Kanner erwächt, se aus de Schlofsäck erausgeholl, ugedoen an an hire Stillche gesat hunn an hinnen eppes gemaach hu fir z' iessen an der grousser Hotelskichen ënnenan. Ech mengen ech hat nach Quaker gemaach, dat huet gutt bäigehalen. Ech gesi mech nach. Oh mon Dieu! Zweek Gestapoe waren ënnenan, zwee uewenop, an du hunn ech gesot:

„Géift Der mer wëllen, hei wann ech gelift, hei sinn zwee Löffelcher, géift Der mer lo wëllen déi 2 Kanner fidderen? Do kënnt Der mer lo nit nee soen, well dat hëlt mer Zäit ewech an ech muss apaken.“

An dunn hunn der zwee vun der SS meng Kanner gefiddert! An d'Kanner hunn awer giess. Si waren ze kleng fir ze verstoen.

Mir hunn nëmmen dierfen Handgepäck mathuelen. Ech hat e Kuerf mat enger Hink an e Kuerf mat Lompen dran an zwou Fläschen. De Potti huet meng Mamm agestach. Ech hat meng Posch am lénken Aarm, meng Mamm och, a mir haten eng Decke mat an déi recht Hand da fräi. An du si mer zu der Dier

eraus komm an mir hunn all déi Leit gesinn. Mir hunn net gekrasch. Mir ware wéi an Trance, wéi e Roboter. Mir sinn an de Bus geklommen. Dat lescht wat ech nach héieren hunn, dat war eng Remarque vum Ben a vum Anna:

„O Mamm, o Mamm, déi aarme Kanner ... de Will ass net do, wat mécht hatt?“.

Mä ech hat meng Mamm a mäi Papp bei mer, meng Kanner, mäi Brudder an hu mech dofir net verloosse gespiert.

Et hat nach sou e Falsche vun der Gestapo gesot:

„Nehmen Sie die Sachen von ihrem Mann mit, er steigt in Koblenz zu“.

An ech hunn nach gutt domm e Wantermantel vun eisem Will matgeholl. Mir waren esou blöd wéi jiddwereen an deem Bus. Awer zu Koblenz war kee Will weder wäit nach no. Mir haten hie vum August un net méi gesinn.

Mir ware frou, wéi mer gesinn hunn, dass am Bus nach eng Famill, Feit hu se geheescht, mat zwee Kanner, dem Kitty an dem Pierre, war. D’Kanner waren am Jim sengem Alter, du waren déi dräi scho frou fir sech ze hunn. Am Bus war och de Fernand Schwachtgen mat senger Mamm. De Fernand Schwachtgen hat an der Resistenz den Numm Jean l’Aveugle. Hien huet herno matgeholf Informationsen iwwert d’V2 weiderzeginn. Mir hunn déi meescht Leit

am Bus kannt, et ware just zwou Famillje vu Biissen, déi mer net kannt hunn.

An du fuere mer net direkt op Hollerech mä nach an d'Servais-Strooss. Mir hu geduecht:

„Wee klëmmt hei an der Servais-Strooss eran?“

Et war de Jos Ries, de spéidere Papp vum Nico Ries, Colonel vun der Arméi. Jo, an dunn ass et op Hollerech gaangen, wou mer géint 10 Auer ukomm sinn. Hei souze mer bis 1 Auer, bis den Zuch gaangen ass fir op Tréier. Zu Hollerech hu mer eppes z'iesse kritt, en Ierzebulli. Vill Kanner hunn d'Nues gehuewen, awer mäi Papp sot:

„Lo iesse mer, well Gott weess, wou mer rëm eppes z'iesse kréien.“

A meng Kanner hunn den Ierzebulli eragefeiert. Am Zuch ass et „Stullen“ ginn, eng Schmier mat iergendeppes drop, an Téi, dat war alles.

Zu Tréier op der Gare stoungen um Quai vill Lëtzebuerger, ënner anerem d'Cecile Koob, d'Fra vum Léon Koob. Si huet äis eng grouss véiereckeg bleche Këscht mat Zwieback, Lëffelsbiscuiten an Zockerbounen duerch d'Fënster gereecht. D'Dire vum Zuch ware jo all zougespaart, fir dass kee sech konnt ewech maachen.

Et war dee schlëmmsten Dag an der Ëmsiedlung, an ech kann och vun der Ëmsiedlung selwer nëmmen Negatives soen.

Zu Wallisfurth am Lager

Déi éischt, déi ëmgesiedelt si ginn, dat ware Leit aus der Mierscher Gemeng, den Apdikter Rémy Betz an eng Famill Arendt vu Recken. Dat war 1942, a mir wosste schonn duerch déi, wéi et an der Ëmsiedlung wier. Si hunn äis an deem Joer Kaarte geschriwwen a Fotoe geschéckt vum Lager Leubus a vu Boberstein. Dat ware grouss Lageren, Leubus war e Klouschter, do ware mir awer net. Et waren 23 Emsiedler-Lager, net eleng a Schlesien, et waren der och hei vir am Hunsrück. An et wosst ee schonn, datt et fir d'éischt mat engem Bus op Hollerech géing goen an datt et 2 Deeg géing daueren, bis mer am Lager wieren.

Owes spéit si mer am Lager Wallisfurth ukomm. Wallisfurth war e Schloss am Kreis Schweidnitz. An eisem Convoi ware mir zu ongeféier 30 Mierscher, zwou Famillje vu Biissen an eng grouss Famill mat 9 Kanner, d'Famill Damgé-Berté aus der Fiels. Dat Eelst vun de Kanner, d'Maisy, hat 19 Jor an dat Jéngst, d'Milly, 2 ½.

Am Lager ware „Stuben“, Stube 1, 2, 3 an esou weider. An uewenop do war eng Stube, wou 56 Leit waren. D'Better waren iwwereneen, si ware fir zwou Persounen, an et ass ee mat enger Träppchen eropgaangen. Et waren eigentlech e bësse méi breet Eenzelbetter, an uewen deemno och. Déi, déi e bëssen

D'Stufe 1 zu Wallisfurth am Lager am Oktober 1943

Familljen Damgé-Berté, Barthélemy a Muller vu Miersch, Ewen vu Biissen, Daubenfeld vu Berschbach a Wolff vu Biissen

invalid waren oder net esou gelenkeg, déi louchen
 ënnen an déi aner uewen. An dësem Lager waren
 d'Better méi kammoud, wéi am zweete Lager, wou
 mer waren. Et konnt ee sech op dat ënnescht Bett set-
 zen an ass net mam Kapp un dat iewescht komm. Et
 ware keng Fléi a keng Wanzen zu Wallisfurth, awer et
 ware Mais. Et ware keng Ridoen rondrëm d'Bett, an et
 gouf och keng Schief. Uewe ronderëm ware Brieder,
 wou een emol eng Wallis konnt leeën, an et konnt ee
 sech e Nol aschloen, fir säi Gezai drop ze hänken. Et

war alles primitiv. D'Iesse war zu Wallisfurth ganz schlecht, awer zu Jeschütz, am Sonderlager, wou mer duerno waren, war d'Iesse besser. Allerdéngs hate mer zu Jeschütz Fléi a Wanzen, dat war net flott.

Zu Wallisfurth gouf et e grouse Sall, wou mer giess hunn. Mir hate sou kleng bleche Schosselen, wou d'Iessen dra koum. An der bleche Schossel huet deen een oder anere mol seng Strëmp gewäsch, well mer hate jo nëmmen déi Schossel. Duerno ass se gutt gespullt ginn an dann huet een erem dra giess. Fir sech ze wäsche war ënnenan nëmmen 1 Fassel, dat war esou e Betonswäschtrach ouni waarmt Waasser.

Et huet een heiandsdo e Schäi kritt, fir aus dem Lager eraus. Da si mer op Bad Altheide, déi éischt Stiedche beim Lager gaangen. Sonndes hu mer der do alt mol aus anere Lagere begéint. Awer et huet ee missen eng gewësse Stonn rëm dobanne sinn. Mir sinn zu Fouss gaangen, et hat ee jo gutt Schong un, an et war een zu e puer. Et huet ee sech gefreet, dass ee mol dobausse war. Mä et war een ëmmer ënnert der Surveillance vun der SS, egal wouhin ee gaangen ass, well si haten iwwerall hir Spitzelen.

Vun deem Lager aus, Wallisfurth, ass de Fernand Schwachtgen alias Jean L'Aveugle vun der Resistenz, fortgelaf. Seng Mamm war nach am Lager. Si sot: „Eise Fernand weess, wou en elo geet.“

Et hat alles, alles mat der Resistenz ze dinn. An du

hu mir de Schwachtgens Fernand net méi gesinn.
Hie war duerno un der Noriichteniwwermëttlung no
London bedeelegt, haaptsächlech wat d'Fabrikatioun
vun der V1 a V2 zu Peenemünde ugaang ass, wat zum
Bombardement vun dësem Fabrikatiounssite geféiert
huet.

*Den 12.10.1943 zu Wallisfurth am Lager.
D'Marion an d'Marthy hunn 19 Méint*

Am Sonderlager Jeschütz

Duerno koum ech mat der ganzer Famill an en zweet Lager, d'Sonderlager Jeschütz.

Chrëschttag 1943 hate mir äis e Beemchen opgericht. D'Dammen an d'Meedercher hu sech vill Méi gi fir en ze rëschten. Jiddwereen ass gefrot ginn, fir de Sëlwerpobeier, dee ronderëm de Schockela war, ze halen. An et haten och mol Leit fir de Beemchen ze rëschten kleng Bommele kritt. De Professor Jules Prüssen hat d'Iddi fir de „Minuit Chrétien“ op Lëtzebuergesch ze sangen. Den Oberprimärschullehrer Kohll an den Här Prüssen hunn den Text op Lëtzebuergesch geschriwwen. Owes um Reveillon huet de Jeng Thiefels vu Miedernach d'Lidd gesongen. Oh, dat war esou ergräifend, a keen A ass dréche bliwwen. Mir hunn alleguer geziddert, wierklech geziddert vu Freed. Mir waren alleguer esou geréiert vun deem „Minuit Chrétien“. Ech hunn dat Lidd ni méi héiere bis 2007 an de Metten an der Kierch zu Miesdref. Et ass op de Wonsch vum President vun der Chorale, Erny Kerschen, gesonge ginn.

Bei eis am Lager war eng Famill Jacqué vun Holztem, den Här an d'Madame Jacqué mat hiren 3 Kanner. Enges owes am Januar, mir souzen all am grouesse Sall, koum de Lagerführer eran an huet geruff:

„Jacqué, ins Büro! Sie haben einen Bezugsschein für Arbeitsschuhe“.

De Pierche Robinet vun Nidderkäerjeng huet am Büro vum Lagerführer geschafft a matkritt, wat du geschitt ass. Den Här Jacqué ass an de Büro komm an huet gesot:

„Guten Abend“.

De Lagerführer huet gebaust: „Heil Hitler oder raus!“

An de Jacqué huet sech ëmgedréit an ass gaangen.

„Jacqué, sofort ins Büro!“

De Jacqué kouw erëm an huet gesot: „Guten Tag!“

„Heil Hitler oder raus!“

De Jacqué huet sech erëm ëmgedréit, ass bis an d'Halschent gaangen, kouw erëm a sot: „Grüß Gott“. Du kraacht de Lagerführer him eng richteg ... an de Jacqué, dee kracht em eng erëm. Mir hunn de Lagerführer dräi Woche laang gesi mat engem bloen An. Et ass elo fir ze laachen, mä et war net dee Moment fir ze laachen. De Lagerführer huet de Jacqué holl a blo am Büro zerschlon an en duerno an de Bunker gespaart. De Bunker war ënnenan nieft der Kichen, an et war owes siwen Auer, halwer aacht. De Lagerführer huet de Schlëssel vum Bunker op den Dësch bei déi zwou lëtzebuerger Dammen, déi och an der Kiche gehollef hunn, geluecht. Jo, an déi hunn den Här Jacqué héiere jäizen, mä si waren net esou king fir de Schlëssel ze huelen an opzespären. Ech versti se. Si waren an enger geféierlecher Situatioun.

An deen aneren Dag huet de Lagerführer den Här Jacqué aus dem Bunker geholl an de Corridor, a mir hunn alleguer misse kucken, wéi en de Jacqué do zerschloen huet. An d’Fra an déi dräi Kanner waren och derbäi. Si huet gekrasch, an déi dräi Kanner hu „Papa, Papa...” geruff. Dat ass dem Lagerführer sou laang wéi breet gewiescht. Den Här Jacqué ass op Groß-Rosen an d’KZ komm, wou hie gestuerwen ass. Du kouw de Lagerführer bei d’Madame Jacqué a sot: „Ihr Mann ist tot. Machen Sie sich nichts draus, sie bekommen noch einen anderen”.

No der Geschicht mam Här Jacqué huet et geheescht: „Jetzt bekommen sie drei Wochen lang Russenfraß, bis dass sie Heil Hitler sagen”.

Russenfraß, dat war Kürbiszopp, vu mueres bis owes. D’Kanner hu jo och missen dee Russenfraß iessen, an du sot meng Mamm déi zweet Woch:

„D’Kanner, si iessen dat do net, lo gees du e Pak Nuddelen of kachen ...“

A meng Mamm huet sech dohinner gesat an dat eent Kand, an ech dat anert, gefiddert. Deen Ament gung d’Dier op, an de Lagerführer stung do a senger voller Montour, seng Kap un, seng Reitbaatsch, säin décken Hond niewendrun. Meng Mamm an ech waren därmoossen erféiert.

„Ach so!” huet hie gesot.

Meng Mamm huet mat hirem Aarm iwwert déi zwee

Kanner ewech mäin Aarm ugehalen, well si huet geduecht, ech géif äntweren.

„Naja“, sot en, „aber dieser Hund hat besser gefressen wie ihre Kinder heute Mittag“.

Dat souz, an dat sëtzt haut nach. Dat sëtzt nach haut, an ech denken ëmmer un de Goethe: „Das große Herz kann alles verzeihen“. Ech hunn e klengt Häerz, well dat do kann ech ni verzeihen!

De Papp kënnt op Breslau an de Prisong

Enn Januar 44 ass mäi Papp an de Prisong komm op Breslau, die „Hölle von Breslau“, wéi dee Prisong genannt ginn ass. Hien ass eréischt nom Krich gewuer ginn, firwat hien dohinner komm ass. Wéi mir ëmgiesiedelt gi sinn, hat mäi Papp scho 65 Jor. De preiseschen Amtsbürgermeister vu Miersch Weis an e puer där „gudder“ Lëtzebuerger hu mäi Papp beschëllegt, Urkundenfälschung gemaach ze hunn. Si hunn am Regëster vu Miersch mäi Papp amplaz 1878, 1880 gebuer gemaach.

Am Lager Jeschütz ass mäi Papp owes an de Büro geruff ginn an e koum net erëm. No enger halwer Stonn sot meng Mamm:

„Ech ginn d’Kanner op an d’Bett leeën, an du geess un d’Dier vum Lagerführer lauschteren, wat do lass ass.“

REICHSKOMMISSAR FÜR DIE FESTUNG
DEUTSCHEN VOLKSTUMS
Volksdeutsche Mittelstelle
Einsatzführung Niederschlesien

ARCHIVES
du C.N.R.

Breslau, den 26. Oktober 1943
Lehrgutenbergstraße 12/24

Reichskommissar für die
Festung des deutschen Volkstums
Volksdeutsche Mittelstelle

Akt-Zeichen 13/W
Bei Beantragung Angabe von Aktennummer und Inhalt
unbedingt erforderlich

W a l d s t a d t

Vertraulich!

Betr.: Lux.Aus.B a r t h e l e m y , Franz, geb. 21.2.80, Lux.Nr. 695

Nachstehend gebe ich Ihnen die charakteristische sowie politische Einstellung der o.a. Abweidler zur Kanatais, die mir von dem C.d.Z. in Luxemburg mitgeteilt wurde.

B a r t h e l e m y Franz, geb. 21.2.80 Ums.Nr. 695 Lux.-

Derselbe war jahrelang in Amerika, hatte bisher in Merach ein Hotel und demselben einen stark internationalen Charakter gegeben unter Ausschluss zu allem, was zu Deutschland Beziehungen hatte. Er hat einen ausgesprochen jüdisch-plutokratischen Charakter, gebildet sich durchaus "amerikanisch" und verkehrte nur mit reichsfeindlichen Elementen, die ihre Hoffnungen auf einen englisch-amerikanischen Sieg gestellt hatten. Auch ist er ein fanatischer Deutschenhasser, dessen Eingangs bei der Bevölkerung unheilvolle Folgen hatte. Nach der Umsiedlungskartei ist er am 21.2.80 geboren. Diese Daten finden sich auch in der Meldeskartei des Bürgermeisterrates Merach der Jahrgänge 1932 - 35 - 37 - 39 u. 40 vor. Trotzdem legte er ein Lichtbildanweisung mit den Geburtsdaten 4.7.78 vor, um so in den Genuß der über 65 Jahre alten Leute (denen bekanntlich Frei gestellt wird, hier bleiben zu können) zu kommen. Die Erhebungen über das richtige Geburtsdatum sind im Gange. Es besteht der dringende Verdacht, daß hier ein Urkundenbetrug vorliegen kann. Er soll nach Umschulung der Rüstungsindustrie im nächsten Einsatzgebiet durchgeführt werden. Er ist als Reisender, daher sofort unter die Lupe zu nehmen.

Déi Dier war nieft der Trap fir uewenop, an och bei der Dier vum Cabinet mat Spülung, deen eenzege fir 200 Leit. Ech hunn héieren:

„Barthélemy, sagen Sie die Wahrheit oder ich haue Sie trotz Ihrem Gebrechen, dass Sie die Wand hoch gehen.“

Ech sinn zrëck an de Sall gelaf an hu menger Mamm dat verzielt.

„Lo hu se d'Waffelager fonnt ënnert der Keelebunn“, sot meng Mamm, „da geet et fir äis alleguer.“

Meng Mamm ass erëm erop gaang, an ech hu mech an de Gank gestallt, wéi wann ech misst op de Cabinet goen. Ech stung kaum eng Minutt do, du gounge d'Dier vum Büro op an de Lagerführer kënnt eraus.

„Was machen Sie denn hier!“

„Ich warte aufs Klo“, sot ech.

„So, Sie warten aufs Klo, aber es ist doch niemand drin!“

„Das wusste ich nicht.“

„Das können Sie jemandem erzählen, der keine Krempen mehr am Hut hat, aber Lagerführer Stoffregen nicht.“

„Aber ich muss ...“

„Jetzt marsch, rauf auf die Stube und halten Sie die Scheiße bis morgen früh!“

An du hunn ech vu lauter Angscht an d'Box gemaach. Mir haten esou eng Angscht virun den SS, well mir wossten, dass si alles, wat se gesot hunn, och konnte maachen.

Knapps war ech uewen, du hunn ech héieren:

„Frau Müller, ins Büro!“

Ech sinn era gaang, ouni eppes ze soen.

„Setzen!“

Een SS souz op der Schreifmaschinn.

„Kennen Sie einen Herrn Feitler?“

„Ja, er ist auch ein Eisenbahner.“

„Ist das ein Kunde von Ihnen?“

„Ja“

„Hat ihr Vater eine Leuchtpistole?“

„Er hatte eine Leuchtpistole aus dem Krieg 14-18, aber die ist nicht mehr gebrauchsfähig.“

„Ihr Mann ist nicht im Lager. Ist er denn noch immer in der Pfalz stationiert?“

„Ich denke ja.“

Mir hunn äis duerno uewenop op d’Better gesat. Mir waren erleedegt.

14 Deeg méi spéit ass mäi Papp op Breslau an de Prisong komm. Am Prisong ware 14 Nationalitéiten op enkstem Raum. Mäi Papp huet hei een zweete Schlag kritt. De Batty Robinet vu Nidderkärjeng huet äis gesot:

„Hien huet e Schlag kritt, Äre Papp, an ech hunn e gefiddert mam Löffelchen“.

De Kalfakter, e lëtzebuerger Prisonnéier deen an den Duschen d’Prisonnéier iwwerwaacht huet, huet et fäerdeg bruecht, datt meng Mamm gewuer ginn ass, wat geschitt war. E Preiss, deen entlooss ginn ass, huet heemlech an den Duschen en Hansaplast mat engem Ziedel drun op d’Foussuel gepecht kritt, well si si jo

ënnersicht ginn. Dat war ganz, ganz riskéiert. Awer meng Mamm ass du gewuer ginn, datt mäi Papp e Schlag kritt hat. Dat muss Juni oder Juli 44 gewiescht sinn. Meng Mamm huet dunn awer vum Lagerführer, dem Stoffregen, eng Ausgangsautorisation kritt, fir op Breslau ze goen. Si war virdrun dräimol dohinner a si huet mäi Papp net fräi kritt. Déi drëtte Kéier ass si erauskomm a si huet gekrasch. Du koum en eeleren SS an huet si gefrot, firwat si géif kräischen.

„Warten Sie hier“, huet e gesot, wéi meng Mamm him alles erklärt hat.

Hie gung erëm eran, a wéi en erauskoum sot en:

„Es stimmt, was Sie mir erzählt haben. Fahren Sie wieder nach Jeschütz, sie bekommen eine Antwort durch den Lagerführer.“

An am August ass mäi Papp fräi komm.

An där Zäit zu Lëtzebuerg

Meng Schwéiermamm hat 8 Kanner. Si hat nom Dout vun hirer Schwëster där hire Mann bestued an zwee Jongen an e Bëbé iwwerholl. Duerno huet si nach 4 Jongen an e Meedche kritt. Eise Will a seng Zwillingsschwëster Maria waren déi Jéngst.

1944 ass d'Schwéiermamm bei de preiseschen Amtsbürgermeister Weiss op déi Mierscher Gemeng geruff ginn. Si huet geduecht:

„Et wäert jo näischt geschitt sinn.“

„Wir haben beschlossen, Ihnen das deutsche Mutterkreuz zu überreichen.“

Si sollt hannerrécks ëmfalen.

„Das deutsche Mutterkreuz! Dann bringen Sie mir mal meine zwei Söhne zurück, die im KZ sind und meinen jüngsten Sohn mit Frau und Zwillingen, die in Schlesien sind! Und dann werde ich mir es überlegen.“

An du ass si gaangen. Si war king fir esou ze äntworten, well d’Amerikaner waren zwar de Juni an der Normandie geland, awer si waren nach net zu Lëtzebuerg.

1948, meng Schwéierelteren, d'Marie Muller-Simon an de Mathias Muller, feiere gëllen Hochzäit

Lagerfräi!

Fir lagerfräi ze ginn, hutt der missten dobaussen, egal wou, een hunn, deen eng Plaz hat an eng Wunneng, an en huet misse fir iech suergen. De Will war op enger klenger Gare zu Gräben an hien hat eng Eisebunnesch-Wunneng kritt. Duerfir konnte mir fräi kommen. Ech si mat de Kanner den 29. Februar lagerfräi ginn. Awer meng Mamm an de Jim konnten net aus dem Lager, esou laang wéi mäi Papp am Prisong war.

Mir haten 2 Zëmmer um 1. Stack. Ënnena ware fréier Ställ, do haten d'Preisen e Stalag mat franséische Prisonnéier ageriicht. An engem aneren Deel waren och Wäissrussen an Tschechen.

Eng grouss rout Trap ass erop gaang fir bei äis. Enges owes huet et un der ënneschter Dier geklappt. Ech hunn uewen eis Dier opgemaach, du war schonn en SS an der halwer Trap.

„Heil Hitler!“ huet hie gegréisst.

Ech si baussen vun eiser Wunneng stoe bliwwen.

„Sie haben Kontakt mit französischen Gefangenen?“

„Nein, keinen Kontakt.“

„Aber Sie grüßen sie?“

„Selbstverständlich, es sind Nachbarn von Luxemburg, genau wie die Belgier und die Deutschen.“

„Ach so, und Sie tauschen keine Lebensmittel?“

„Nein“, sot ech, et ware jo och keng Liewensmëttel, et war Wäin. Den SS huet mech skeptesch gekuckt. Spéider si mer gewuer ginn, dass hien de Lagerführer vum Ëmsiedlungslager vun de Loutrénger war.

Den SS ass stoe bliwwen Et hat ee sech bei den Nazien ugewinnt, esou no wéi méiglech bei der Wourecht ze bleiwen.

„Wenn das stimmt, dann kommen Sie beide dorthin, wo eine sibirische Kälte herrscht und Ihre Kinder kommen in ein NSV-Lager auf Nimmerwiedersehen! Muller, ist das vielleicht ein französischer Name?“

Hie leeft erof a seet nach:

„Und wenn Sie glauben, *Sie* gewinnen, *wir* gewinnen!“

Doropshin ass hie gaangen. Ech hunn d’Dier zouge-maach, an du hunn ech eise Will héieren:

„Wee war et?“

„Will, bréng den Torchon.“

Du hat ech fir d’zweet an der Ëmsiedlung an d’Box gemaach.

Et ass näischt drop erfollegt. Awer mir hate wier-kelech mat de Prisonnéier getosch. Mir hu vun eisem Liwwerant, dem Här Muller vu Remerschen, ëmmer Wäi geschéckt krut. Vun eiser Kichefënster hu mir mat enger décker Schnouer eng oder zwou Fläschen erof-gelooss fir d’Fransousen, a si hunn un déi Schnouer e Pak Kakao oder e gutt Stéck Seef gehaangen. Déi

*De Jim virum Stalag
vun de Fransousen*

Preisesch, déi um selwechte Stack gewunnt huet, muss dat eng Kéier gesinn hunn.

Wéi meng Elteren an de Jim lagerfräi gi sinn am August 1944, hu mir eng Eisebunnerwunneng op der Gare zu Gräben kritt. Mir hunn uewenop gewunnt, an ënnena war eng Madame mat véier Kanner, där hire Mann a Russland war. Mir hunn zu 7 Mann an zwee Zëmmere mat enger Kiche gehaust. Meng Mamm huet gekacht. Awer dem Will seng 150 Mark Pai si kaum duergaang a mir haten du kee Pak méi vun doheem. De leschte Pak, dee mir kruten, e Pak

vum Geschäft Kugener-Binsfeld vu Miersch, war fortgeschéckt ginn an der Post zu Lëtzebuerg, den 9. September. Den 10. September waren d'Amerikaner do.

Dem Will säi Chef zu Gräben op der Gare war Propaganda-Leiter, a mengem Brudder säi Schoulmeeschter war Ortsgruppenleiter, sou dass mir awer ëmmer iwwerwaacht goufen. Mir ware fräi, awer mir hunn trotzdem missen oppassen.

*D'Marion an
d'Marthy an der
Ëmsiedlung am
März 1944*

Et geet heem!

Vum 12. Januar bis den 3. Mee 1945 hunn ech en Tagebuch geféiert, fir dass meng Kanner e Souvenir solle behalen un d'russesch Offensiv an un eis Heemrees. Hei sinn e puer Extraiten:

21.01. *Breslau gëtt geraumt, 53 km vun hei. Autoen, Kutschen, Schlitten, Lastween. Alles fiert no Hirschberg; do muss et jo wibbele vu Flüchtlingen. - Hei zu Gräben schwätzen d'Leit esou duercherneen. Haut sinn 12 Männer aus dem Lager vun de Lothringer Ëmsiedler no Breslau gefuer hir Jonge sichen. Déi si king, mengt de Papa. - D'Einsatzführung mat drëm an drun koum zu Fouss vu Königszelt. Den Här Schnitzler, deen dem Här Daubenfeld zu Wallisfurth eng op de Bak gehan hat, datt d'Päif aus dem Monn geflu war, deen ass am Lager hei op der Gare, sot de Will. Ha, ha, wer zuletzt lacht, lacht am besten ...*

22.1. *D'Zich sinn all opgestrupte voll. De Muergen war ech all eise Botter an d'Miel kafen. D'Päerd aus dem Päerds lazarett vu Breslau sinn erlaanscht gaangen, gouereg, an d'Zaldoten och ... An ëmmer nach Flüchtlingen, eng laang Ketten, awer wouhi mat all deene Leit? Ech mengen, dat hei vergësst mer mäi Liewen nit. - Hoffentlech kënne mir hei bleiwen. - Zu Striegau, 1 km vun hei, setzen d'Leit sech op de Kueleweenche vum Zuch fir nëmme matgeholl ze ginn. (...)*

25.1. *Mir hu gepakt, solle mer dann un de Bodensee goen oder wierklech hei bleiwen? De Papa an de Will mengen, mir sollte goen, et versteet jo keen d'Russen, an dann? – De Mëtteg koum ech vu Striegau, do sot e Fransous, déi Trebnitzer wieren all fort. Op der Strooss ëmmer nach dat selwecht Bild, déi eng Säit d'Flüchtlingen, déi aner Säit Päerd, Zaldoten, asw, et huet nëmmen esou gewibbelt op der Strooss. Schrecklech! De Muergen huet eng Breslauerin eng gutt erzielt vu Lëtzebuerger, déi geruff ware wéint der Kennkaart. „Mir päifen op äert Deuschtum“, hätte si geäntwert. A la bonne heure! – Den Owend ware russesch Panzerspëtzen 30 km vru Liegnitz. (...)*

11.2. *Aha, de muergen, mir waren nach all an de Better, kënnt de Will an enger Vitesse eriwuer gelaft, mir sollen äis fäerdeg man, et wier esou wäit. Ech lafe bei den Toeffling, den Ortsgruppenleiter, eise Flüchtlingschein sichen. Mir kommen an Triebween fort, ower nëmmen d'Eisebunnesch-Familljen. Et ass nach näischt eraus, dass Striegau geraumt gött. 8 km virdru si se. – 1 Auer mëttes. Russesch Fliger hunn elo grad Striegau bombardéiert, d'Gare centrale an de Camp vun de Lothringer; de Güterbahnhof vu Königszelt huet es och kritt. – De Befehl ass komm ëm 6 Auer den Owend, definitiv mar de Muerge solle mer fäerdeg sinn, ëm 5 Auer fréi. Wat e Gefill, bei där Nouvelle! Déi Grouss verstinn et, d'Kanner guer nit, an ech mengen de Jim wäert et nit vergiessen. Alles ass opgereeget, mir sinn ëm*

12 Auer eréischt schlofe gaange mat enger Freed am Häerz, déi nëmmen ee ka verstoen, deen och esou wäit fort vun doheem ass a mar de Muergen den éischte Schrëtt mécht no Lëtzebuerg. Wat soll äis erwaarden, hu mer genuch z'iessen?

12.2. De groussen Dag! Ëm halwer 5 geet de Blockleiter Alarm schloen, Striegau a Gräben gi geraumt. (...) Eréischt ëm halwer 8 fuere mir fort a Richtung Görlitz, awer ouni eise Will, hien als eenzegen Auslänner huet misse bleiwen. Haut den Owend, wou ech dës Notize schreiwen, kann ech et nach nit begräifen. A wann d'Russe kommen? Ech hoffen, hie mécht sech ewech, säi Gepäck hu mir, him bleift nëmmen e Rucksak an eng Decken. (...)

Den 13.2. ware mer zu Görlitz. Vum 13. op de 14. war de schwéiere Bombardement zu Dresden. Et war gesot, mir sollten d'Nuecht an der Gare zu Dresden bleiwen, awer Gott sei Dank war et net esou. De 14.2. goug et weider op Reichenberg am Isergebirge.

15.2. Erëm 2 mol Alarm zu Reichenberg. Et wor ower näischt ginn. – Weider geet et de Muergen duerch eng wonnerbar Géigend laanscht d'tschechesch Grenz. – Mir halen zu Böhmisches-Leipa. D'Leit lafe bei d'Lok waarm Waasser siche fir sech mol rem eng Kéier ze wäschen. Ech hunn de Kanner an dem Jim e puer Muerte geklaut bei engem RAD-Mann,

de Jong huet misse laachen. Halwer 11. Alarm! Tiefflieger! O Mamm, déi eng lafen eraus an de Bësch, mir leeën äis ënnert d'Bänken op d'Kanner. Si gräifen déi eng Lok un. An enger ¼ Stonn war alles aus an un. Bilan: 15 Blesséiert an 2 Doudeger. Schrecklech, schrecklech! Mir kucken een deen aneren a kräische Freedentréinen, mir sinn all gesond a monter, mä ech denken, ech hunn elo déi éischt gro Hoer kritt. (...)

Et giong weider iwwer Tetschen-Bodenbach am Erzgebirge laanscht d'Elbe bis Mosern, dunn Aussig.

17.2. *Wéi laang solle mer nach an dësem Wagon-Lits hausen? 8 Auer mueres. Elo grad hu mer äis emol erëm gewäsch! Wou mer stinn, wësse mer nit, eisen Zuch huet 32 Wagonen. Déi lescht Nuecht hat een e Bremsschong ënnert äis Voiture geluecht, an och d'Kupplung duerchgerass. Sabotage vun den Tschechen? Ech verdenken hinnen näischt. (...)*

Déi nächst Statiounen waren Krondorf, Karlsbad, Eger.

19.2. *Mir houlten an der Nuecht zu Marktredwitz. Elo grad si mer aus der Gare eraus gefuer an et gëtt rangéiert. Et war eng kal Nuecht an et hat gefruer; aus eisem Transport hu se 3 Doudeger an 23 Stierweskrankere erausgedroen,*

d'Schuddere lafen engem de Réckeroef. – Vill Munitiounszych fueren an de Westen, si wëssen hannen um Enn nit méi, wou se solle wieren. – Halwer 1, Kirchenlaibach. Um 4 Auer solle mer un de regulären Zuch ugehaange gi fir Nürnberg. Hei klamme Scharfenbergs eraus, si hunn Angscht vrun Nürnberg. A mir??? Endlech ass et esou wäit, an elo an 3 Stonne solle mer an deem schreckleche Bommennascht sinn. Mir sinn eleng an eiser Voiture, all déi aner haten Angscht. (...)

Mir sinn zu Pegnitz ëmgeklommen an de Schnellzuch, deen iwwer Nürnberg gaangen ass.

20.2. *Am Schnellzuch hu mir nëmmen 2 Klappsëtzer kritt am Corridor, an ech eng Waliss vun engem Zaldot fir drop ze sëtzen, eng Hëtzt fir futti ze goen. De Mound war eraus a mir sinn duerch eng schéi Géigend gefuer, Bierger, Séien; an d'Stäeren hu gefonkelt, an d'Tréine si mir de Bak erof gelaf, an ech hunn d'Marthy u mech gedréckt. Wiere mir gutt an eisem Bett doheem! Zu Nürnberg si vill Leit erausgeklomm a mir kréie Plaz bis Aalen. Hanner Nürnberg op eemol Alarm. Tiefflieger. D'Mama an ech haten den Aarm sou wéi vun de Kanner halen, an de Jim huet nach ëmmer gesouert mat sengen Oueren. Mir kommen zu Aalen un ëm 3 Auer an der Nuecht, eng NSV (Nationalsozialistische Volksführsorge) ass nit ze fannen. Mir sëtzen äis an d'Hal an der Gare a waarden do bis 6*

Auer op den Zuch op Ulm. De Jim war midd a leet sech op eng Waliss op de Buedem, och de Papa huckelt sech an en Eck. D'Kanner sinn esou ounroueg, mir spadséiere mat hinnen op an of. Ëm 5 Auer geet de Guichet op, an ech ginn eist Gepäck op bis Feldkirch, hoffentlech kënnt alles un; mir sinn ze midd fir et nach weider ze droen, wann der Däiwel d'Kou hält, da kann en d'Kallef och huelen ... Ëm 6 Auer gi mer eraus op de Quai fir nëmmen den Zuch net ze verpassen. Et as kal, mir trëppelen a schudder en eis warem. 6 jonk Kärele sangen zweestëmmeg: „In Rio de Janeiro“, emol erëm eppes lieweges a flottes an dëse schrecklechen Deeg! Dee Grupp vergiessen ech esou bal nit. – Zu Ulm si mir ëm halwer 10 de Muerge. O Jësses!! Hei steet jo nach manner ewéi zu Nürnberg; hei fënnt een nëmme méi Gleiser, déi éischt verwüst Gare déi mer gesinn! Mir ginn aus den Trümmer virun d'Gare an eng hëlze Barak vun der NSV: waarmen Téi an eng Lagerzopp. Besser wéi näischt. Ronderëm keen Haus méi ganz, nëmmen de Münster kuckt nach aus engem Koup Steng eraus. Ëm 11.40 Auer soll den D-Zuch no Friedrichshafen fueren an da weider op Lindau. Ech stinn eng déck Stonn an der batterer Keelt fir eng Bescheinigung ze kréien, fir iwwerhaapt mat dësem Zuch kënnen ze fueren. (...)

Vun do si mer mat engem aneren Zuch vu Kempten op Lindau gefuer an du weider op Bregenz. Den 21.2 koume mer endlech zu Feldkirch an Éisträich un.

22.2. Ëm halwer 7 stinn ech op, fueren op Dornbirn op d’Kreisleitung a kréien eng Wunneng zougewisen zu Lustenau. Ech si mat dem Omnibus dohinner gefuer an hei vir a Lustenau gött et Alarm, alles eraus an zu Fouss weider. – Op der Gemeng weist de Buergermeeschter mech a mäi Quartéier. O vreck Jang, bass du Bëschof? 2 klenger Dachstüberl, ouni Waasser, ouni Kachmaschinn an ouni Feier. Neen, neen ... – Ier ech zréck fueren op Feldkirch kucken ech mer Lustenau gutt un, dat läit jo direkt un der Schwäizer Grenz, op enger Plaz ass de Rhäin nëmme 50 cm déif; d’Leit zielen, datt der all Dag 200 heemlech iwwerlafen. Ech gesinn d’Schwäizer Zollbeamten an aller Gemittsrou op an of spadséieren. – Am Café „Zur Sonne“ drénken ech e Viz. Hei ass eng gutt Uebstgéigend. – Ëm halwer 8 sinn ech erëm zu Feldkirch. Wéi ech d’Kanner du gesinn hunn a keng Wunneng hat, hunn ech gekrasch ewéi eng Madelén, ech war um Enn. D’Mama war op der Post, nach näischt vum Will. Si sot et wier e Polizist hei gewiescht, dee sot mir dierften nit länger hei am Grenzgebitt bleiwen, well mir Auslänner wieren. Tiens, tiens, elo op eemol si mir keng Däitsch ... dat ass jo interessant! – Fir den Owend hu mir eng Couch weider am Hotel, an elo schlofe mir all zesummen. (...)

26.2. Halwer ning, mir ginn Téi drénken, well kee Kaffi do ass. Hätte mir alt nëmmen e bëssen aalt Brout! Elo sinn ech frou, datt ech dem Will esou vill Kaarten dogelooss

hunn, hoffentlech erhingert hien nit, hei ass jo d'Portioun hondsmiserabel. Ëm 10 Auer war ech erëm op de Landrat, mir sollen an den Tirol kommen. (...)

1.3. (...) *Eis Leit bréngen eng gutt Nouvelle mat, mir kréien 2 Zëmmer zu Gisingen, da komme mir aus dëser Äiskëscht eraus!*

2.3. *Gëschter Owend souz ech am Restaurant bei engem Zaldot, deem zu Lëtzebuerg war déi lescht Stonnen am September, wéi déi Giel gepaakt hunn. Hien huet erzielt, datt se schonn an der Nuecht ugeblockt si mat hire Fraen, an datt d'Lëtzebuenger esou frou gewiescht wieren. (...) D'Madame Amann, deem Polizist seng Fra, deem den éischten Owend zu Feldkirch de Jim mat heem geholl hat, huet äis den Owend e Filet voll Grompere ginn an e Bokal agemaachter Biren. An enger Freed lafen ech mam Jim heem. D'Kanner schlofe schonn a mir ginn äis och leeën. Awer ëm 10 Auer sollte mer nach eng Surprise erliewen: Kënnt jo net den Här Amann mat senger klenger Duechter a bréngen äis en Dëppe warem gequellte Gromperen!! Eis Kanner sëtze sech poulriicht am Bett op an iessen déi gutt Grompere mat der Schuel!! Mir stierzen äis och iwwer d'Dëppen a mat Tréinen an den Ae kucke mer eise Kënnercher no ... Amanns sinn eben där gudder Éisträicher!!*

3.3. *11 Auer. Beim Landrat zu Feldkirch. D'Joffer weess nit wouhi mat äis. Si mer nun Auslänner oder Volksdäitsch?*

Kënnt ech hir äntweren! Si schéckt mech erëm eraus. 5 vir 12. Mir hunn d'Aufenthaltsgenehmigung fir hei am Grenzgebit. An enger Freed rennen ech an den Hotel. De Mëtteg fueren de Papa an d'Mama gläich op Giesingen; de Papa huet e Mann mat engem Päerd ausfindeg gemat fir eist Gepäck.

Der Landrat
des Kreises Feldkirch
Ausländerpolizei
530-

Feldkirch, den 3. März 1945
Vorberg

B e s c h e i n i g u n g

Der Familie M ü l l e r bestehend aus 3 Personen und den Eltern wird der Aufenthalt in der Grenzzone Kreis Feldkirch bis auf Widerruf bewilligt.

Personen sind:
Herr Müller Julius, geb. 5.5.21
Kinder Maria Anna " 12.3.42
Maria Martha " 12.3.42

Im Auftrage:
[Signature]

Alten: Berthelmar Johann, geb. 27.4.1873
" Maria " 2.7.1895
" James " 20.12.1931
BREMANN: Müller Willij " 29.11.1908

[Stamps: Kreis Feldkirch, Kreis Feldkirch, Kreis Feldkirch]

28.3. Et reent. Ech war op Feldkirch bei d'Joffer Wittwer, ech hu missten heemgoe wéint schrecklech Kappwéi. Wee souz an der Kichen? De Will, kee Baart gemat, midd, kal an naass. Hie koum mat engem geklaute Rad aus dem Bayresche Wald bis heihinn. O Mamm, o Mamm, deen aarme Jong! (...)

6.4. *Eppes Neits. Nom Iesse war ech mat de Kanner op d'Mëttesrascht. Op eemol klappt et un der Dier. „Gestapo, aufmachen!“ O Mamm, wat ass lass? Een an Civil an ee mam Doudekapp. Se hunn eis Pobeiere gefrot a matgeholl. Dem Will seng Adress gefrot a seng Kaarten, déi hie mir geschriwwen hat: och matgeholl. Si wollten „Dokumente und Schriftstücke“. Et ass fir ze laachen. Mar de Muerge soll de Papa an ech an d'„Villa Mutter“ (Villa Pauly) kommen. Mir deet et esou Leed fir de Papa, hat hien nit genuch mat Breslau, déi dreckeg Honn!*

7.4. *Dem Papa säi Gebuertsdag. 67 Jor. Ëm 8 Auer an der Villa Mutter. Et war näischt, mir konnten erëm goen, awer eis Pabeieren, déi hu se gehal. Ech kënnt ... Vorsicht, der Feind folgt dir wie ein Schatten!*

De 25.4 krute mer endlech d'Erlaabnis, fir an d'Schwäiz ze goen. A mir hunn äis et net zweemol soe gelooss ...

26.4. *Le jour se lève, notre grand jour ... Dat war déi lescht Nuecht ënnert de Preisen! (...) Endlech si mer do, zu Fouss, no 20 Minutten. Mir gi bei de Stacheldrot, do stung jo nit eisen Här vun der Gestapo aus der Villa Mutter. „Ihr kommt nicht rüber“. Ech soen him klipp a klor, dass mir et versprach kritt hu gëschter um Landrat. Wéi mer eis geiergert hunn, koum de Schwäizer Oberleutnant bei*

De 26.4.1945: Et geet endlech heem!

den Drot a frot no eise Pobeieren. Entretamps telephonéiert d'Gestapo op Feldkirch, an du koume se soen, mir kënnte goen. Uff! Endlech! Mir ware scho bal ongedëlleg ginn, zemol wou mer d'Schwäizer esou gräifno haten. D'Gestapo huet eist aarmeséilegt Gepäck duerchsicht an eis Sue gefrot an eis de Rescht geholl, 2000 Mark mat dëse Wieder: „In der Schweiz habt ihr Francs und zu Hause sowieso Dollars“. Peng! Mir haten him bal an d'Gesicht gelaacht, mä mir ware jo nach ëmmer dës Säit, et huet ee ganz schnell eppes verduerwen. – Wiere mer dach nëmmen déi aner Säit vum Stacheldrot, dat dauert elo schonn 1 Stonn. D'Kanner sëtzen an der Kutsch a kucke sech dat Spillchen un, si sinn esou brav, et mengt een, si wëssten ëm wat datt et geet – Aha, Avuar Elly, Herbert, Erna, e Bonjour un d'ganz

Famill. Si kräischen, d'Mama och. Ech versprieche erëm ze kommen als Tourist. Den Herbert hëlt de Vëlo. E leschte Bléck op Éisträich, a mir sinn op Schwäizer Buedem! Wat e Gefill! Op dëse Moment hu mir esou laang gewaart, mir hunn een deen anere gekuckt a gelaacht, mir ware frou alle 7 erëm beieneen ze hunn a mateneen heem ze goen. Ech kann dëse Moment net beschreiwe wéi ech en empfangen, ech sinn iwuerzeeget, mir vergiessen en nit, och nit wa mer 100 Jor al ginn. (...)

N° 1724

Croix-Rouge Française
Délégation en Suisse

ADRESSE POSTALE :

Boîte Postale N° 21
Annemasse (Hte-Savoie)
France

Téléphone N° 1.56
à Annemasse

REPUBLIQUE FRANÇAISE
Administration des P. T. T.

CHROIX-ROUGE FRANÇAISE
Délégation en Suisse

Avis télégraphique de
retour en France

A M Math. Muller
Place du Marché
Metz

envoyé par Mr Will
Muller

venant de Annemasse

Genève, le 28 4 1945

CONVOI N^o _____

Vun deem Dag u ware mir Rapatriéierter. Déi éischt Nuecht hu mer an der Schwäiz zu Buchs geschlof. Deen aneren Dag giong et weider op Zürich. Zu Annemasse, där éischer franséischer Gare, stungen

um Quai d'Musik, d'Pomjeeën, Schoulkanner, Zaldoten, wäissgedeckten Dëscher. Dammen hu Flieder gereecht, Bonbonen, Kaffi, Zigaretten. Mir hu geduecht, et wier fir äis. Et war en Annemasser Jong aus dem KZ am Zuch. Den Empfang war sou häerzlech, dass mer all gekrasch hunn.

Déi éischt Uertschaft a Frankräich, wou mer geschlof hu, war Evian. Vun do u waren op eisem Wee all déi grouss Hotele reservéiert fir déi Rapatriéiert. Ier et konnt heem goen, hu mer nach missen op Paräis fuere fir de „Contrôle politique et médical“. Zu Paräis ware mer fir d'éischt am Stade Municipal vu Courbevoie an duerno am Centre d'Accueil vun de Lëtzebuerger an der Rue Leroux.

2.5. Gutt geschlof am Centre, bal ewéi am Lager, natierlech vill, vill besser, een iwwer deem aneren, Stréisäk, Eintopf asw. Et reent a mir ginn nit eraus. Den Här Funck, eise Chargé d'affaires, kënnt eis besichen a mécht eis Komplimenter fir eis attitude patriotique. – Mat Autobusse gi mer géint 8 Auer op d'Gare de l'Est gefouert, wou mer ëm 9 fortfuere Richtung Charleville.

3.5. Charleville 10 Auer muerges. An der Schoul kréie mir Kaffi a waarden op den Transport fir heem. An elo kommen och schonn 2 Autobussen an e Camion vun der Stad Lëtzebuerg, garnéiert mat den Nationalfaarwen,

Fändelcher ... Stengefort, d'Leit wénken, d'Fändele sinn eraus op der ganzer Streck, a géint 3 Auer si mir an der Stad am Cercle op der Plëss. D'Guiden zervéieren eis Kaffi, Kakao, Schokela, Zigaretten, Kuch asw. ... Et ass Donneschdeg, an déi Mierscher sinn an der Oktave. Op eemol ass de Cercle voll kënneg Leit: den Hurts Misch, d'Madame Glesener, Koobs Cecile, d'Madame Damgé vu Miersch. Alles stierzt sech op d'Kanner: „Gott sei Dank, Dir lieft all!“ An du kënnt och déi kleng Bomi, d'Tatta Maria an d'Tatta Lisy, awer d'Kanner kenne si nit méi, si haten eréischt 18 Méint, wéi dës Odyssée ugefaang huet. – De Will huet den Elsens Gust vun der Millen erbléckst, an hien hält eis mat sengem Camion mat op Miersch, wou mer géint 7 Auer ukommen.

Mir sinn doheem

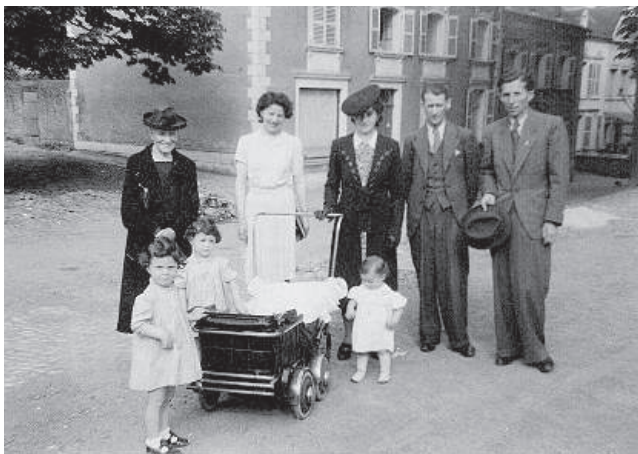
Mengem Mann seng Zwillingschwëster hat doheem schonns alles virbereet. Hatt hat Kaffi gemaach, a si haten „Welcome home“ opgehaangen. En Noper, den Här Calteux, e gudde Frënd vu mengem Papp, bei deem ech meng Privatsaache verstoppt hat, war do mat engem Pond Botter, d'Marguerite Peschong hat e fënnepënnecht Brout. Si wossten net, dass d'Maria schonns virdrun do war. Mir koumen erop. D'Kanner konnte sech guer net méi erënneren. Eise Jim ass direkt kucke gaangen, ob säi Vëlo nach do

wier. Mäi Papp huet sech dohinner gesiess an huet gekuckt, ob säi Wapiti nach géing do hänken. Meng Mamm huet sech och gesat. D’Kanner sinn dorëmmer gelaf, d’Dieren all opgemaach, et war jo alles nei fir si. An du souze mer do. Dat war e ganz traurege Moment. Dat ass esou eng Zäit gaangen, an du sot meng Mamm: „Elo ginn ech emol uewenop kucken, wat nach do ass fir e Bett ze maachen.“ Ech si menger Mamm nogaangen. An du gesinn ech si emol gutt kräischen. Si hat jo déi ganzen Zäit bis dohinn net gekrasch. Mir setzen eis an der Nummer 4, dat war en Eenzelzëmmer, zesummen op d’Bett. An du sutze mer do. An du geet si awer direkt an de Léngeschaf kucken um éischte Stack. Et war guer näischt méi do. Just nach eng Kierbiischt an e puer Stëbslompfen. A si geet op den zweete Stack an de Schaf kucken: do war och näischt méi. D’Léngent war all geklaut ginn! D’Maria, dem Will seng Schwëster, hat e puer Better ganz schnell gedeckt. Et wosst jo kee laang am viraus, wéini mer géingen erëmkommen. Wann ech haut gesinn, wéi Leit a schwierege Situationne gehollef kréien, dann denken ech, dass mir an deem Moment och psychologesch Hëllef néideg gehat hätten. Wien eis awer iwwee alles ewechgehollt huet, dat waren eis Kanner. Mat hinne war ëmmer Ofwiesslung, a si hunn eis Freed gemaach. Si hu jo näischt anescht kannt. Si haten hir Mamm bei sech,

deelweis hire Papp herno, si haten hir Groussmamm an hire Grousspapp an hire Monni, de Jim.

Eise Will hat jo nach seng Pai. Wéi mir an Éisträich waren, hat hien nach missen eng Kéier op Regensburg zréck goen, fir seng Pai sichen ze goen. Hie war deen eenzege vun äis, dee verdingt huet. Mäi Papp hat jo keen Akommes. Gottseidank hat mäi Papp mueres den 8. Oktober 43 boert Geld am Haus, well hie wollt en Haus kafen op der Beggener Strooss. Wat eng Chance, dass mir dat Geld haten, well mir waren zu 7 vu September 44 bis Mee 45. An déi siwe Leit hu missten iessen, et ass net duergaange mat deene 150 Mark vun eisem Will. An da si mer hamstere gaange mat der Zwillingsskutsch, da krute mer emol zwee Eeër, sechs Gromperen an esou. Déi Zäit war net einfach, et si keng Päck méi vu Lëtzebuerg komm, et war ganz batter. Heiansdo huet een souguer op seng Kaarten näischt méi kritt. Eng Kéier hu meng Eltere fir 150 Mark e Stéck Schwéngfleesch op der Freibank kaaft. An der Freibank huet ee Fleesch kritt, dat net vun allerbeschter Qualitéit war.

Et war d'Rundstedt-Offensiv. Dovu wosste mir nëmmen, wa mer emol an de Kino gaange sinn. Do hu mir Veianen gesinn an och eng Kéier Iechternach, awer mir wossten net, wat ass dann elo nach vu Miersch do.

*Mee 1945 op der Plaz vum alen Tuur (Méchelsplatz)
zu Miersch*

1945, 3 Méint no der Ëmsiedlung

Nom Krich

Wéi mir 1945 heem koume war jo näischt am Haus. An et ware keng Suen do, fir erëm unzufänken. Den Oktober 45 ass mäi Papp an d’Klinik komm bei den Dokter Bohler. Hien hat jo an Däitschland am Prisong – an der Hölle von Breslau - en zweete Schlag kritt an hie war guer net gutt, wéi hien erëmkoum. Den Dokter Bohler huet hien e bëssen zu Kräfte bruecht, datt en déi Operatioun vun der Prostate sollt gutt iwwerstoen. Deemools waren et fir d’Prostate zwou Operatiounen. Wann der déi éischt iwwerstanen hat, da war déi zweet guer näischt méi. Awer mäi Papp huet déi éischt net gepackt. Hien ass den 8. Februar 1946 an der Elisabethrinnerklinik gestuerwen.

Ouschtere 1946 huet meng Mamm den Hotel erëm opgemaach. Awer mir, de Will an ech, mir haten net vill, well vun 1945 bis 1963 war keng Gehälterupassung a keng Gehälterrevisioun. De Will war eng Zäit zu Miersch op der Gare an duerno an der Direktioun an der Stad. Bis 1950 hu mer am Hotel gewunnt, sou hu mer kee Mazutt a keen Elektresch brauchen ze bezuelen. Wéi mer tëschent 1950 an 1960 an der Stad gewunnt hunn, hunn ech selwer gespiert, dass mer net vill verdingt hunn. Déi eenzeg, déi déi Zäit schwéngsech Geld verdingt hunn, waren déi op der Arbed, egal ob se Ingenieur waren oder op der

Schmelz geschafft hunn. Dat waren déi éischt, déi sech emol konnten en Iessen an engem Restaurant leeschten, déi éischt, déi en Auto haten.

1950 huet meng Mamm den Hotel verlount an ass och an d'Stad wunne komm. De Jim ass an de Kolléisch gaangen. Am Kolléisch hat hien e Mathematikprofessor, den Här Koemptgen, deen hat gesot, bei him géing ni ee vu Miersch duerchkommen. Esou eppes ass deemools nach gaangen!

D'Meedercher sinn nach e bëssen an d'Nilles-Schoul op der Stroossbuergerplaz gaangen. De Kaploun, deen hinnen de Reliounsunterricht gehal huet, ass sech bei äis virstelle komm.

„Si sinn an deene bronge Guiden“, huet hie gesot.

„Jo“, sot ech, stéiert dat Iech?“

Déi brong Guiden deemools waren d'Campeuses bronzées an hir Cheftaine war d'Colette Flesch.

„Neen, awer bei mir an der Klass si se alleguer an den Jefcisten, Jeunesses féminines catholiques.“

„Och wann et Iech net passt, eis Kanner bleiwen op jiddwer Fall bei de bronge Guiden. A wann ech eppes héieren, dass si doduerch leide bei Iech an der Relioun, dann huele mer se och aus der Relioun eraus.“

Ech war no der Ëmsiedlung vill méi king ginn. Ech hu mer net méi alles gefale gelooss.

Duerno sinn d'Kanner an de Lycée gaangen. Do hunn

ech ee Kompliment um anere kritt, well d'Kanner sou fei waren. D' Joffer Palgen hat mech eng Kéier geruff no der Cinquième fir mer ze soen:

„Madame Muller, wann all eis Kanner esou wieren ewéi är Zwillingen, dann hätte mer eng Elite hei um Lampertsbiërg.“

Dat huet mengem Mann a mir vill Freed gemaach.

*D'Marion an
d'Marthy an de
bronge Guiden*

D'Auer aus der Älwenter Kierch

Meng Giedel war d'Josephine Barthélemy vun Heischent. Hir Mamm war d'Marguerite Welter, d'Schwëster vum Geesse-Méhel, den Deputéierte Michel Welter. De Michel Welter war Sozialist, hie war an der Chamber virum Krich. Wéi hien zu sengem Numm Geesse-Méhel koum, dat war esou: Hien ass während dem Krich an d'Schwäiz Geesse kafe gaangen, fir dass de kleng Mann och seng Mëllech hätt. Der Marguerite an dem Michel Welter hir Mamm ass abestued ginn an d'Frantzenhaus op Heischent, dat wat haut d'Konschthaus „A Frantzen“ ass. An deem Haus sinn de Michel Welter a seng Schwëster Marguerite och gebuer. Dem Marguerite säi Mann war den Nicolas Barthélemy an hir Duechter Josephine, meng Giedel, war 1900 gebuer.

D'Josephine ass 1922 mat engem Keiser bestued ginn. Meng Eltere waren op d'Hochzäit, et war an der Kierch zu Älwen, well de Paschtouer Keiser vun Älwen war de Monni vum Jemp Keiser, dee bestued ginn ass. Déi Älwenter Kierch war ganz besonnesch: D'Paschtouschhaus war duerch e Kräizgank mat der Kierch verbonnen. Am Kräizgank hunge 14 Biller vun 1759, déi déi 14 Statiounen duergestallt hunn. Mäi Papp war e richtege Liebhaber vun ale lëtzebuerger Saachen. Hien huet d'Statiounen gesinn an och

d'Auer, an nach sou zwee barock Engelskäpp an e puer aner Saachen.

„Jo, ech géing déi Saache jo nawell verkafen, awer ech muss fir d'éischt mat der Kierchefabrik schwätzen.“, sot de Paschtouer.

An den Handel ass zu Stane komm an den Néckel Berté vu Biereng ass mat enger Camionette alles siche gaangen. D'Gemeng war deemools d'accord, fir dat alles ze verkafen. Eng Joffer Mina Aachen war Gemengesekretärin an d'Gemeng huet Sue gebraucht fir d'Kierch ze renovéieren.

Awer wien sech geiergert huet, dat waren d'Leit vun Ëlwen. „Den Amerikaner huet alles opkaaft“, hu si gesot, dobäi hat mäi Papp nëmme kaaft, wat him ugebuede gi war.

Wéi mir an der Stad gewunnt hunn, et muss 1957 gewiescht sinn, schellt et eng Kéier un der Dier. Ech kucken a gesinn duerch déi gliesen Dier eng ganz schwaarz Gestalt do stoen.

Ech duecht: „Dat ass e Paschtouer“, a maachen op. „Bonjour Madame, sidd Dir d'Madame Muller-Barthélemy?“, huet hie ganz lues gefrot. „Et ass mir zu Ouere komm, dass Dir d'Statiounen aus der Ëlwenster Kierch hutt“.

„Jo, déi si bei mir.“

Ech hat se a Këschten, meng Mama hat mir se mat gi fir ze verkafen. „Awer nëmmen un e Lëtzbuerger“,

hat si nach gesot. An de Mann kënnt eran a stellt sech vir:

„Ech sinn de Paschtouer Schweitzer“.

Ech hunn hien an d'Stiffche geholl an him eng Taass Kaffi zervéiert.

„A wouhir wësst Dir, dass ech déi Statiounen hunn?“

„Ma ech sinn am Musée gewuer ginn, dass e Barthélemy se hätt. Kann ech se kucken?“

Ech si mat him an de Keller gaangen, mir haten e gudden dréchene Keller, an do huet hien d'Statioune gesinn. Si waren an hëlzene Këschten, mat Lëlldicher dertëscht. Et ware Biller, ech géif soe 70 op 80 cm, op Toile gemoolt, mat enger donkeler Eecherumm.

„Huet ee gesot, Dir sollt kucke kommen?“, hunn ech de Paschtouer gefrot.

„Ma jo, den Här Edmond Goergen vum Musée. Géingt Dir d'Statioune fir de Musée verkafen?“

Ech hunn awer nach eng Konditioun gesat, an zwar, dass se erëm an d'Ëlwenter Kierch müssen zrëck kommen. Wéi mer aus dem Keller erëm erop koumen, gesäit en am Hall d'Auer stoen. An du huet e gesot:

„Esou wäit wéi ech vun de Jesuitepatere gelies hunn, war och eng Auer an der Kierch.“

„Hei do steet se“, sot ech, „se stung ëmmer an der Sakristei.“

D'Auer war vu 1790, d'Zifferblatt war gemaach vun engem Hamen vu Lëntgen.

„Awer, Här Paschtouer, déi verkafen ech net.“

Zwee Jor drop stung erëm sou eng schwaarz Gestalt vrun der Dier.

„Ech sinn de Paschtouer vun Ëlwen.“

Du wosst ech jo schonn, wourëm et gaang ass an hunn hien direkt erageholl. An hie geet riicht op d'Auer lass a seet:

„Ech weess, dass Dir an déi Auer verléift sidd ...“

„Ech sinn net dra verléift, awer ech hu se.“, hunn ech geäntwert, „an ech verkafe se Iech och net.“

De Will mam Marion a Marthy

An der Politik

Ech si säit Ufanks der fofzeger Joren an der sozialistischer Partei. Ech sinn an d'Partei komm duerch mäi Mann, den Här Bousser an de Fons Hildgen, et muss 1951 oder 52 bei der éischter Mee Feier gewiescht sinn. Den Här Bousser an de Fons Hildgen haten eng déck Plaz op der Eisebunn. Ech war Mëtt der fofzeger Joren och am Nationalrot, an do hunn ech hannert d'Kulisse vun enger Partei gesinn.

1957 ware Gemengewahlen. Ech war Secrétaire générale bei de Femmes Socialistes. Presidentin war d'Joffer Ginette Kohner, si war *Conseiller de Gouvernement*. Mir hunn um Boulevard Charles Marx gewunnt. Enges owes schellt et ëm halwer néng un der Dier. Du stinn do de Paul Wilwertz, den Här Bousser an den Här Wehenkel, de spéidere Wirtschaftsminister. „Dir wësst net, firwat mir kommen“, sot den Här Bousser. „Et komme jo lo Gemengewahlen. D'DP huet eng Fra op der Lëscht, d'Madame Jacquemart, d'CSV huet eng Fra op der Lëscht, d'Madame Feider.“

„Wéi“, sot ech, „Feider-Ries? Déi wunnt um Boulevard hei, hire Mann ass Conseiller de Gouvernement.“

„Bei de Communisten ass och eng Fra op der Lëscht a mir bräichten elo och eng.“

„Oh“, sot ech, „sidd Dir Iech bewosst, dass ech nach ni esou eppes gemaach hunn an ech si jo och keng Stater!“

„Jo. Mee wien huele mer soss?“

Du sot eise Will: „Ma Dir hutt dach bestëmmt d'Madame Wilwertz an d'Madame Bousser an d'Madame Hildgen.“

D'Madame Hildgen war dem Ben Fayot seng Mamm. Um Enn hate se mech awer fonnt. Ech si jo scho vill vun 1945 u lauschtere gaang, awer ech hu mech gefrot, wat fir e Sujet ech huele sollt. D'Gemeng Lëtzebuerg ass grouss, do musst Der an der Millebaach, Gaasperech, Dummeldeng, Eech asw schwätze goen.

„Majo mir hate geduecht“, sot de Bousser, „du hues jo awer zwee Schoulkanner, du bass net vun der Heck gepléckt.“

„Sicht Iech e Sujet“, sot de Wehenkel, „sicht Iech iergend e Sujet. Dir sidd déi eenzeg Fra bei äis ...“

Si wollte mech onbedéngt an ech hu jo gesot. Wéi se fort waren, hunn ech mer gesot:

„Du méchs dat schonn, du méchs dat schonn ...“ Ech hunn et och gemaach, an ech hunn et gutt gemaach. Owes sot ech zum Will: „Elo froen ech de Schoulmeeschter Gregorius.“

Ech hunn de René Gregorius duerch d'Partei kannt, hie war e ganz honorabele Mann. An ech hunn him ugeruff an hie gëtt mer Rendez-vous am Casino zu Bouneweg.

„Elo hunn ech d'Aarbecht!“, sot den Här Gregorius.

„Wann der mer nee sot, dat acceptéieren ech och“,
hunn ech him geäntwert.

„Nee, nee“, sot hien, „Dir hutt eng ganz gutt
Betounung an Dir schwätzt och gutt. Dir maacht dat
scho gutt. Ech fannen eraus, wat an all Sektioun vun
der Gemeng feelt an dat huele mer äis.“

Sou huet zum Beispill an der Millebaach eng
Bibliothék gefeelt fir d’Kanner asw.

Meng éischt Suerg war, a wat fir ee Grupp kommen
ech. Mir ware jo a Gruppen agedeelt, well jiddweree
konnt jo net op alle Plaze schwätzen. An du war ech
an engem Grupp wou de Maurice Leick Chef war.
De Leike Maurice war en ale Fuuss vum Verband
vun den Eisebunner. Ech hunn déi vun der Eisebunn
all gutt kannt, awer ech war jonk géigeniwwer vun
deenen. Ech hat jo eréischt 36 Jor! An deem Grupp
war och de Gremlings Jang. An et war een dobäi,
deen huet seng Kap emol net ofgedoe fir mer Bonjour
ze soen. Dat war een, wann hie geschwat huet, hunn
ech geduecht: „Oh mon Dieu, Kanner, sätz du bei
deenen!“ Ech mengen hie war Affekot. Hie war ganz
burschikos ugedoen an hat ëmmer seng Kap op.

Den Här Gregorius hat mir gesot, ech soll net alles
vum Blat ofliesen. Ech hat e Blat fir all Quartier:
Lampertsbiereg, Belair, Gasperech, Märel asw. Ier mer
dann dohi gaange sinn, hunn ech dat gelies a mer
véier Stéchwierder grouss opgeschriwwen fir dass

ech ëmmer en Ufank an och ëmmer en Enn fonnt hunn.

Déi éischt Ried, déi ech gehalen hunn, war zu Dummeldeng. „Ech kommen dohinner“, sot de Will an och e Kolleg vun him, de Val Bormann, en Eisebunner, war do. Hei kommen ech an d'Schoul zu Dummeldeng a gesinn, dass se strubbel voll war. Et war e klengen Trëtt fir bei d'Pult an och e klengen Trëtt fir bei eis Still. Ee vum Grupp, entweder de Leik oder och emol de Gremling huert dann ugefaangen: „Dir gesitt, mir hunn dëst Joer eng Damm op der Lëscht, hire Mann ass Eisebunner, de Muller Will, hei dohanne sëtzt hie jo“.

De Will an de Bormanns Val souzen zesummen hannen an der leschter Rei. Wéi ech un der Rei war, sinn déi zwee virun hinnen an och déi ronderëm schnell eraus gaangen, well si hu geduecht „Oh, la, la elo gött et eng Blamage“. Awer Tatsaach war, ech war gutt. Allerdéngs hunn ech meng Knéien net un d'Hale kritt. Scho wéi ech do souz, an och wéi ech opgestane sinn. Esou opgereegt war ech! Awer ech muss gutt geschwat hunn, well op eemol souzen de Val an de Will poulriicht an der Bänk. Vir an der éischter Rei souzen de Paul Wilwertz an och de Vic. Bodson. Wéi ech fäerdeg war, ass vill geklappt ginn an du koumen de Wilwertze Paul an de Bodson mir felicitéieren. De Bodson sot:

„Madame Muller, Dir sidd eng Revelatioun!“

Dat huet mer Courage gi fir och op deenen anere Plazen ze schwätzen. Ech sinn trotzdem net an de Gemengerot gewielt ginn, ech war jo ech eng Mierscher, déi eréischt säit e puer Jor an der Stad gewunnt huet.

Déi vun der Partei hunn doropshi fonnt, ech géing mech gutt eegenen an hu mech 1957 op e Parteiseminar vun 10 Deeg an Däitschland geschéckt, organiséiert vun de Sozialdemokraten. Dat war esou flott! Do hunn ech emol eng Kéier richtig e Seminar matgemaach vu menger politescher Richtung. Et war zu Berg-Neustadt am Sauerland, an der Friedrich Ebert Stiftung, de Bau war fusch-nei. Do waren esou vill verschidden Nationalitéiten, an ech hunn och duerno nach vill mat de Leit, déi ech do begéint hat, korrespondéiert. Do war eng Finländerin aus dem Norden, dat ass enges Nuets wéi en Donnerwieder war, bei mech an d'Bett komm, well hatt gefaart huet. Ech hunn och eng aus Israel kennegeleiert, déi huet mer och nach vill geschriwwen. An da war nach eng aus Schweden, hire Mann war Regierungsrat, déi huet ganz gutt geschwat. Gottseidank hu se all Englesch geschwat, dat war fir mech einfach. Do hunn ech och d'Barbara Castle kennegeleiert. Hatt war zu London am Parlament.

1959 hunn ech de Carlo Schmit, e ganz gediegene Sozialdemokrat, den Helmut Schmit an de Willy

Brandt op engem Kongress erlieft. Ech hu ganz vill geléiert, et deet mer guer net Leed. Ech hunn nom Iessen owes den Oflaf vum Dag opgeschriwwen, wann déi aner um Kurfürstendamm am Stachelschwein sech ameséiert hunn. Ech hu se héieren erakommen, wann ech nach um Schaffe war.

Ech muss därmoossen iwwerzeegend geschwat hunn, well vun do u sinn ech invitéiert ginn, op e Frauentag op Ludwigshafen, op Bad-Kreuznach an nach anerer. Dann hunn ech do misse schwätzen. Zu Ludwigshafen war am Programm virgesinn, dass mer owes alleguer sollten an d'Oper goen. Awer de Buergermeeschter vu Ludwigshafen, Riri Kübler huet e geheescht, huet mer gesot:

„Ech hunn eppes virgesinn den Owend fir Iech mat nach e puer Frënn. Mir ginn net an déi Oper.“

„Jo, dat fält jo awer op?“

„Nee, nee, dir sidd eben deen Owend net do a fäerdeg. Ech mellen Iech of!“

Awéi e mer Avuar gesot huet, soten: „Auf Wiedersehen in Lu, Luxemburg oder in Lu, Ludwigshafen“.

Ech hunn de Willy Brandt zwee Mol gesinn. Déi éischte Kéier, 1959, wéi mir op Berlin invitéiert waren. Mir hu jo keng Parlamentarierinne gehat, an du hu se d'Invitatioun bei mech geschéckt a bei d'Madame Welter. D'Madame Welter war eng Franséisin, si ass um Kurfürstendamm fir hir Enkelen akafe gaang. Si

war Tresorière vun de *Femmes Socialistes*, awer si hätt mir weinst der Sprooch net können hëllefén.

1959 war awer och de groussen internationale Kongress vun de Sozialdemokraten zu Hamburg. Do ware vu Lëtzebuerg aus d'Joffer Kohner an ech, den Här Bodson mat senger Fra, de Sekretär vun der Partei Raymond Ourth an de Fernand Georges. Et war eng grouss Receptioun um Schëff op der Elbe an do huet de Willy Brandt mat mir gedantz!!!

Auszich aus dem Escher Tageblatt

Ech hunn d'Opzeechnungen, déi ech 1959 um Kongress gemaach hunn, 1960 am Tageblatt verëffentlecht. Hei e puer Auszich aus mengem Artikel *Eindrücke einer Berlin-Reise* (Escher Tageblatt, 1960, Nr. 54-61)

21.10 – 28.10.1959

Auf Vorschlag der Sozial-Demokratischen Frauen Deutschlands, hat das Auswärtige Amt in Bonn Frauen aus den Benelux-Ländern, aus der Schweiz und aus Frankreich zu einer politischen Informationsreise nach Berlin eingeladen.

Luxemburg war vertreten durch Raymonde Welter, Generalkassiererin, und Julie Muller, Generalsekretärin der Femmes Socialistes.

23.10. – (...) Die Besichtigungsfahrt durch den sowjetisch besetzten Sektor ist auf 9 Uhr festgesetzt. (...)

Wir passieren die Kontrolle der Volkspolizei (Vopo) ohne Schwierigkeiten. In der Mitte der Straße ein großes Schild: Achtung! Sie verlassen jetzt West-Berlin! Die Passanten werden darauf aufmerksam gemacht, dass hier die freie Welt zu Ende geht. Odette Butté kommt nach vorn und filmt wieder eifrig. Wir schauen rechts und links und sehen überall das gleiche Bild: aufgeräumte Trümmerfelder, Ruinen, Trambahnschienen mit Gras überwuchert, ausge-

brannte Fensterhöhlen! Mein erster Eindruck? Schrecklich! Ist dies wirklich die einst so belebte und bekannte Straße „Unter den Linden“? Weit und breit keine Linden, kein Café Bauer. Der Unterschied vom West-Sektor? Die fast menschenleeren Straßen und Plätze, kein Luxusauto, keine elegante Frau, keine farbfrohe Kleidung. Die Männer mit Hut und Krawatte sind an den Fingern zu zählen. Eben fahren wir an einer Schulklasse vorbei; wir winken den Mädels, aber diese schauen eher „verschotert“ drein und winken nicht mal zurück. Wo einst das Herz Berlins schlug und vor dem Dom so unbeschwerte Menschen spazieren gingen, dehnt sich heute eine erschreckende Landschaft der Trostlosigkeit ... Die Menschen haben zwar auch hier ihren Alltag, der sie ganz ausfüllt, aber mir scheint, sie werden den politischen Druck nie ganz los, der sie täglich aufs Neue bleischwer belastet ...

Am Alexander-Platz vorbei gelangen wir in die Stalin-Allee, früher die Frankfurter Allee. Mammutbauten in wuchtigem Moskauer Stil umsäumen diese breite Straße, welche den Eindruck einer Kulisse macht, eine Bühne ohne Schauspieler, denn so leblos habe ich noch keine Hauptstaße gesehen! Blumenkästen sind hier nicht erlaubt, farbfrohe Gardinen verboten, niemand darf an der Fassade, von der bereits der Kalk abbröckelt, etwas ändern. Politisch Bevorzugte bewohnen diese Appartements. Wir steigen aus für 10 Minuten. Huch! Wie kalt! „Wir sind im Osten“, meint Tineke. In den Untergeschossen dieser gewaltigen

Bautenblöcke reihen sich Geschäftsläden aneinander, deren Auslagen ein richtiges Sammelsurium aufweisen. Die Hausfrau bezahlt die Lebensmittel viel teurer als im West-Sektor. Auch steht die Güte der Waren noch lange nicht im Verhältnis zu ihrem Preis. Ein Eponge-Handtuch, z.B. 5 Ostmark, eine erschreckend billige, dünne Qualität. Die Weine und Liköre kommen fast alle aus Satelliten-Staaten und tragen Namen wie Bulgarenblut, Karpathengold = 5,50 Ostmark. Was billig ist, sind Bücher; aber das einzige, was man kaufen könnte, sind Klassiker und Kinderbücher; alles andere ist Propaganda, so ungefähr wie bei uns im Krieg. Schallplatten sind ebenfalls billig, vorwiegend russische Weisen. Die Fensterdekorateure geben sich anscheinend nicht viel Mühe um die Waren nett und gefällig anzubieten. So ein Durcheinander! (...)

24.10. (...) Wir fahren zurück zum Rathaus Schöneberg ins Kasino des Abgeordnetenhauses, wo wir vom **Regierenden Bürgermeister von Berlin, Willy Brandt**, zum Mittagessen eingeladen sind. Wir alle freuen uns riesig, den berühmten und beliebten Willy Brandt aus der Nähe kennenzulernen.

Ich sitze zwischen Odette und Frau Lowka, M.d.B.; gegenüber haben Platz genommen Trudi Witta, die Senatorin Kay und Dr. Exner. Da mir plötzlich die große Ehre zugefallen ist, Willy Brandt für den Empfang zu danken, habe ich eigentlich keinen Genuß an diesem exklusiven Essen, denn ich bin furchtbar aufgeregt. Beim Mokka

erscheint der Bürgermeister und nimmt Platz zwischen Marta Sch. und Emmi Fafri, der Vorsitzenden des Kantons Bern. Während einer Stunde unterhält sich W.B. angeregt mit uns über politische Fragen, von denen ich versuchen werde, die hauptsächlichsten hier festzuhalten.

Unsere belgische Kameradin, Jeanne Vanderveken, Deputierte aus Brüssel, war ihm eine hervorragende Gesprächspartnerin:

Quelle est la position de la S.P.D. en ce qui concerne la réunification de l'Allemagne? Elle prévoit, sauf erreur, 3 étapes:

- 1) la réunification de Berlin et de l'Allemagne
- 2) Elections libres
- 3) Traité de paix.

Willy Brandt antwortete u.a.: Wir sind mit unseren politischen Freunden und der Mehrzahl unseres Volkes einig, daß diese willkürliche Trennung unserer Stadt nicht mehr aufrecht erhalten bleiben kann, und wir sind uns alle einig, daß es inbezug der Wiedervereinigung keine separate Lösung für Berlin gibt. Auch ist es in unseren Augen unmöglich, die vorgeschlagene Lösung der Russen zu akzeptieren, aus Berlin einen dritten deutschen Staat zu machen. – Es gibt keine separate Lösung der Berliner Frage, ebensowenig wie es eine solche gibt für West-Deutschland. Zwischen den Problemen der Sicherheit und den politischen Problemen besteht eine sehr starke gegenseitige Beziehung, sie können nicht voneinander

getrennt werden und sie bestehen für die gesamte Welt. Die Sozialdemokraten haben in ihren Diskussionen über die Wiedervereinigung immer sehr stark die Entwicklung zur europäischen Sicherheit betont, und betrachten die Deutschlandfrage als eine europäische, ja, meint Brandt, als eine, die weitgehend mit dem Weltfrieden zusammenhängt. So wie die Lage heute ist, birgt sie Gefahren in sich, die diesen Frieden bedrohen. (...)

Willy Brandt will die deutsche Frage als eine europäische betrachtet wissen, die mit vereinten Kräften eher zu einer Lösung gelangt, als wenn sich z.B. nur die Siegermächte um eine Lösung bemühen. Wortwörtlich sagte Brandt: „Wir sind nicht interessiert an einer überstürzten Lösung der Berlin-Frage; jedoch, wenn nicht von Zeit zu Zeit gewisse Leute Schwierigkeiten vom Zaun brechen würden, kämen wir rascher voran.“

Jeanne stellt auch folgende heikle Frage: *Permettez-moi, Monsieur le Maire, une question très franche; croyez-vous que les alliés accepteront la revendication de l'Allemagne, qui est la réunification? Les alliés pourraient avoir peur que l'Allemagne ne devienne trop forte, comme par le passé?*

„Auf eine offene Frage, eine offene Antwort“, meint Brandt. Berlin wird unzweifelhaft bei den internationalen Konferenzen eine große Rolle spielen; aber wir sind stark daran interessiert, daß Berlin nicht einzeln behandelt wird. Nichts in Berlin ist so, daß sich eine besondere Behandlung aufdrängt. Wir haben mit Erfolg unsere Stadt zu einem

neuen Zentrum der Wirtschaft und Kultur gemacht, und ohne die Leute, die ständig versucht haben, Krisen zu schaffen, wären wir noch schneller gewesen. Wir haben lieber keine, als eine schlechte Lösung! – Die wirtschaftliche Erstarkung, die vielleicht von anderen Ländern befürchtet wird, (es wird behauptet, daß West-Deutschland im nächsten Jahr an 2. Stelle im internationalen Handel zu stehen kommt) ist nur in vernünftige Bahnen zu lenken. Durch internationale Abkommen könnte erreicht werden, daß Deutschland auch seinen Teil für die Hilfe der unterentwickelten Länder leisten würde. Ganz unvorstellbar ist auch die Wiedervereinigung, so führte Brandt aus, ohne daß das geeinte Deutschland Verpflichtungen übernähme, die Ost-Deutschland gegenüber den Blockstaaten des Ostens eingegangen ist.

„Ich zweifle sehr, sagt Willy Brandt, ob die Russen eine Wiedervereinigung überhaupt wollen, selbst wenn dieses geeinte Deutschland unter starker kommunistischer Beeinflussung stände. Man kann keine Prognose stellen, weil es immer wieder zu nichtgeahnten Überraschungen kommt. Die Zukunft wird uns noch zahlreiche Ereignisse bringen, ich bin optimistisch genug, um zu glauben, daß nicht alle diese Ereignisse sich auf Kosten der nichtkommunistischen Länder abspielen werden. Die Erfahrungen, die wir in Berlin gemacht haben, bekräftigen diesen Optimismus. Wir haben nicht Bismarcks Formel befolgt: „Die Politik ist die Kunst des Möglichen“, sondern wir

haben versucht, das Unmögliche zum Möglichen zu machen.“

(...)

*In dem Dorf Offleben, welches dicht an der Zonengrenze liegt, steigen wir aus. Hier endet die Dorfstraße mit Drahtverhau. Wir stehen vor dem **Eisernen Vorhang**. Der erste Eindruck ist gewaltig! Stacheldraht an Betonpfählen, (auf lange Sicht) dahinter ein Streifen von etwa 3 Meter Breite ungepflügten Boden, dahinter, erklärt uns Herr Becker, unser neuer „guide“, kommt eine Zone von 5 km, verstärkt bewacht und ohne Spezialausweis nicht zu betreten. Was wir jetzt vor uns sehen, erstreckt sich auf einer Länge von 1380 km, von der Ostsee bis zur Tschechoslowakei. Der ungepflügte Streifen, sagt Lisa K., wird Pieck-Allee oder Todesstreifen genannt; auf jeden der ihn betritt, darf geschossen werden ohne Anruf. Entsetzlich! Deutlich macht die Empörung sich bei allen bemerkbar. Es ist die unsinnigste Grenze, die jemals ein Krieg gezogen hat. Sie geht nicht nur durch Wiesen, Felder und Wälder, sie geht durch Herzen und Familien. Welch unfassliche Grausamkeit, ein Volk so auseinanderzureißen! Am meisten bin ich entrüstet über das frische ungepflügte Land.*

Jenseits des Stacheldrahtes arbeiten Bauern in den Runkelrübenfeldern. Die Frau, die anscheinend den Vopo im Wachturm nicht fürchtet (es ist verboten sich gegenseitig anzusprechen) ruft uns zu: „Kommt doch rüber, hier ist's auch schön.“

Ech iwwerhuelen den Hotel

Mäi Mann war ëmmer schonn an der Partei. Déi Zäit vu 1950 bis 60, wéi mir an der Stad gewunnt hunn, war et richteg flott bei de Sozialisten. Mir hunn d'Meefeier matgemaach, a mir hate Kontakt mat interessante Leit, mir waren eng flott Equipe: de Val Bormann, den Albert Bousser, de Jos Wohlfahrt an hir Fraen, lauter esou flott Sozialisten. 1959 souze mer op der Place d'Armes an engem Café. Du koumen d'Astrid Lulling an den Tun Kréier a mir hunn alleguer zesumme Brudderschaft gedronk.

1960 sinn ech erëm zréck op Miersch komm. Dem Locataire säi Bail war ofgelaf, a mir hunn den Hotel rëm iwwerholl. Dat Joer koum enges Daags Kréiesch Tun op Miersch:

„Hues du missten heihi kommen. Lo hues de jo déi ganz Politik opginn!“

Ech war zwar nach an der Partei, awer ech hat keng Zäit méi fir d'Politik. Fir erëm zréck an den Hotel ze goen, war déi gréissten Dommheet, déi ech a mengem Liewe gemaach hunn. Ech hunn et awer wéinst menger Mamm gemaach. Wat ech gemaach hunn, hunn ech gutt gemaach an dofir hunn ech gesinn, dass ech och misst d'Sekretariat vun de *Femmes Socialistes* ofginn. Awer haut weess ech: ech hätt solle bei der Politik bleiwen!

1961 hannert dem Comptoir am Hotel

Den Hotel war vill Aarbecht. Mir hate vill Clienten, déi mëttes iesse komm sinn a mir hate Café, Restaurant an 20 Zëmmer. Wéi d’Fahneweih war vum LAV (Lëtzebuerger Aarbechterverband) war eise Will Sekretaire vum *Comité d’Organisation*. De Minister Nic. Biever huet um Kiosk zu eisem Will gesot:

„Elo gi mer nach een huelen dorower bei deng Fra.“
Du kënnt de Buergermeeschter a seet: „Dann invitéieren ech déi Hären elo an de *Bar de la Commune*.“

Bievesch Nic. freet: „A wou ass dann de *Bar de la Commune*?“

„Ma vis-à-vis vun der Gemeng.“

„Ah nee Här Buergermeeschter“, sot den Nic., „mir ginn elo dorower mam Will, a mir gi bei d’Julie een huelen.“

Ech war vun Oktober 1960 bis 1967 am Hotel. 1967 huet mäi Brudder dunn den Hotel iwwerholl.

D’Hochzäit vun de Kanner

Eis Meedercher sinn den 18. Juli 1969 op der Gemeng, net vum Buergermeeschter awer vum éischte Scheffen, engem Komerod vum Konveniat, dem Mil Peiffer, bestued ginn. D’Marion huet dem Paul de Bourcy an d’Marthy dem Jens Christiansen d’Jo-Wuert ginn.

Deen Dag drop, samschdes den 19. Juli, si se an der Kierch bestued ginn. De Paschtouer war den Emil Glesener, Aumônier vum Härebiërg, och e Komerod vum Konveniat. Hie war ganz beléift um Härebiërg. Wéi hie pensionnéiert ginn ass, war hien Dechen zu Iechternach. Dem Emil säi Papp war Ufanks der 30er Jore Gendaarm zu Miersch.

Et hat 8 Deeg laang gereent, awer den Dag selwer war wonnerbaart Wieder. Den Emil huet gepriedegt: „Mäin alleréischte Massendénger sëtzt hei am Chouer.“

Domatt war ech gemengt, an dat war esou: Déi al Gendarmerie war nieft dem Hotel op der Reckener Strooss. Vun der Primärschoul u wollt den Emil Geeschtleche ginn. D'Yvonne Calteux an ech hunn da Massendénger gespilt. Den Emil hat eng Stola un, ech hat d'Schell an d'Yvonne en Dëppche mat Wäiwaasser. Mir sinn dann esou duerch d'Reckener Strooss gaang bis op d'Stäreplaz. Hei war eise „Kandelaber“, d'Stroosseschëld an der Mëtt vun der Plaz, ëm dat mer gaange sinn. Mir si laanscht d'Terrasse gaang vum Café Kries, do souzen d'„Häre“ vu Miersch. Déi hunn eis nogekuckt a gelaacht. D'Yvonne an ech haten och e klengen Altor doheem op der Terrasse opgeriicht. Meng Mamm huet sech wéinst eiser eng Friktioun beim Coiffeur maache gelooss. Den *Houbigant* war an esou klenge Fläschelcher a meng Mamm huet dëss

eidel Fläschelcher da mat heem bruecht, fir dass mir Blumen drastelle konnte fir op den Altor.

No der Kierch hu mer d'Hochzäit gefeiert an der Léisbech.

Sonndes owes haten dem Jens seng Eltere mat der Famill aus Dänemark an Norwegen e skandinavesche Buffet organiséiert. Et war groussaarteg. Duerno hu mer zu e puer gewaart, dass den éischte Mënsch sollt um Mound landen. Et war an der Nuecht vum 20. op den 21. Juli. Ech hat de Schampes kal stoen a sinn ëmmer erëm an d'Kiche gelaf fir d'Fläsch ze huelen. An tatsächlech hunn ech et fäerdeg bruecht, dass de Stopp geknallt huet genee an deem Moment, wou den Armstrong fréi mueres den 21. Juni säi Fouss op de Mound gesat huet.

D'Amiperas zu Miersch gött gegrënnt

D'Amiperas ass 1963 vum Här Thoma, zesumme mat e puer anere Leit, gegrënnt ginn. Den Här Thoma ass bei d'Ministere gepilgert a bei aner wichteg Persounen aus dem Land fir seng Iddi virzestellen. A komescherweis, deen eenzeg, deen hie fir seriös geholl huet, dat war den Dokter Colling. Den Här Thoma war jo blo, e Liberalen, an hien huet sech gewonnert, dass "e Paf hien ënnerstëtzt huet". Iwwerall soss ass hien ofgewise ginn. Zu 12 hu se de Veräin du gegrënnt. Si

haten am Ufank kee Su, an du hunn déi 12 alt emol jiddwereen 100 Frang an eng Keess geluecht.

An du si se weidergefuer. Den Här Thoma huet sech net ginn. Hie war deemools schonns pensionnéiert. Déi éischt Sektoun, déi sech gegrënnt huet, dat war Ettelbréck. Do war den Dokter Mischo vum Hôpital Neuropsychiatrique den Haaptmann, hien hat vill Zoulaf wéinst senger Persoun. Ettelbréck huet nach ëmmer eng schéi Sektoun, ech sinn och ëmmer gären dohinner gaangen. No an no sinn nach aner Sektoune bäi komm.

Am Februar 1970 hat ech e Rendez-vous mat der Joffer Servais.

„Ech hu wëlles eng Amiperas-Sektoun ze grënnen. Mäi Mann géing mer hëllefen, sou wäit wéi hie kann. Géingt Dir matgoen als Grënnungspräsidentin?“

„Oh jo, jo, Julie, direkt“, sot si.

Ech hunn direkt d'Zentral vun der Amiperas kontaktéiert. Awer am Abrëll stierft den Auguste, den Notaire, der Joffer Servais hire Brudder. Ech duecht: „Oh Mamm, déi zwee ware sech ëmmer esou no, wat gött elo?“ Et war scho geplangt, dass d'Zentral de 4. Mee d'Sektoun sollt grënne kommen. Dofir hunn ech der Joffer Servais, eng Woch nodeem hire Brudder begruewe war, ugeruff:

„Et deet mer jo Leed, dass äre Brudder elo net méi do ass, awer ech hunn elo alles fir de 4. Mee fäerdeg

gemaach fir d'Grënnung vun der Amiperas."

„Nee, nee, ech sinn do“, sot si, „well dat lenkt mech e bëssen of. Ech maache mat. Kënns de mech sichen?“

De 4. Mee sinn ech d'Joffer Servais siche gaangen, an am Sall uewenop, lénks vun der aler Schoul, ass d'Amiperas gegrënnt ginn. D'Zentral hat Invitatioune geschéckt un déi 1212 Stéid aus der Gemeng. Wéi mir an der Schoul ukoumen, hu mer gesinn, datt net vill Leit do waren. Mir hunn äis dunn emol dohinner gesat. Du koumen den Här Thoma, den deemolege Secrétaire Poos an eng Madame Pirotte. An och meng Mamm ass komm. Lues a lues huet sech de Sall awer gefëllt. Et waren 28 Leit komm ... Ech wosst, well ech déi Mierscher Mentalitéit kennen, datt et ganz lues géing ugoe mat engem neie Veräin. Op eemol koumen eise Will, de Jos Kellen an d'Sonja Kater. Si ware keng Scheffen, mä nëmme Conseilleren. Si hu sech virhi gesat. Du kouw och nach den Här Feiereisen aus dem Enseignement, hien huet den Artikel geschriewe fir an d'Wort. Awer e Buergermeeschter hu mer net gesinn.

Ech hu se alleguer begréisst an dem Här Thoma d'Wuert ginn. Ech hunn den Här Thoma do fir d'éischt gesinn, ech hunn hie virdrun net kannt. Duerno waren hien a seng Fra zu Miersch wéi doheem, et waren esou léif Leit a si wossten, déi do hëlt dat sérieux a ka gutt schwätzen, mir mussen

eppes aus där maachen.

Ech hunn d'Joffer Servais als Presidentin virgestallt an du seet den Här Thoma:

„Madame Muller, iwwerhuel Dir dann d'Sekretariat?“

Sou ass et komm, dass ech 16 Joer laang Sekretärin a Caissière war. Mir hu 5 Leit gebraucht, fir e Comité unzufänken.

„Ännche Cloos, wéi wier et da mat Iech?“, hunn ech gefrot.

D'Madame Cloos huet probéiert, sech ze verstoppen, awer ech hu si iwwerriet kritt. Si war vu Réimech an hat eng Epicerie hei zu Miersch. An dunn hunn ech d'Joffer Céline Feit gefrot.

„Dajee, dajee“, sot d'Ännchen, d'Madame Cloos, „wann ech jo gesot hunn, da so du och jo.“

An du seet den Här Thoma, obwuel hie jo kee kannt huet, zu der Madame Kater:

„A wéi wier et da mat Iech?“

A si huet prompt jo gesot. Awer ech wollt jo kee vun der Gemeng, keen aus der Politik, soss hätt ech jo och kënnen eise Will huelen. Schlussendlech ware mer 28 Memberen, déi jiddwereen 50 Frang Cotisatioun bezuelt hunn.

Mir hate keng *Porte Ouverte*. Méi spéit haten d'Sektione schonn eng *Porte Ouverte*, ier se gegrënnt gi sinn, awer net mir. Déi éischt Sitzung ass ofgehale

*De Grënnungscomité vun der Amiperas vu Miersch:
D'Madame Kater, d'Joffer Feit, d'Joffer Servais, d'Madame
Cloos an ech*

gi bei Servais Jeanne. Déi zweet Sitzung war op der Terrasse beim Thérèse op der Barrière.

De 4. Mee hat den Här Thoma mir zwee Carnete mat je 50 Memberskaarte gelooss. Wéi d'Leit alleguer fort waren, hunn ech gesot:

„Hei ech halen emol ee Block fir Miersch a fir Memberen ausserhalb huet Dir, Céline a Madame Clooss, deen zweete Block.“

A si hunn och e Block geholl a sinn op Recken gaangen. Awer zu Recken huet keen hinnen opgemaach. D'Leit stungen hannert der Rideau an hu geduecht, et

wieren d'Zeugen Jehowas, déi un der Dier geschellt hunn! D'Céline Feit war esou enttäuscht, well hat war jo vu Recken!

Ech hu mäi Block geholl an hu geduecht: „Sou, lo fänks du uewen an der Aptikt beim André Mayrisch un an da kucks de emol wéivill s de der hues bis bei de Marcel Barthel op der Gare.“ Ech sinn also bei Mayrischen Änder schelle gaangen.

„Wat ass dat do?“, sot den Änder, „Amiperas? Wëlls du hunn, dass ech eng Memberskaart soll huelen?“

„Ma jo“, sot ech.

„Wéi al bass du?“, huet hie gefrot.

„Ma ech sinn 3 Jor méi jonk wéi s du an ech hunn elo eben d'Sektioun gegrënnt.“

„Nee, komm an 10 Jor erëm!“

„Ma André“, sot ech, „bass de Member vun der Musik?“

„Ah jo.“

„Spills de dann en Instrument?“

„Nee.“

„Bass de Member vun der Chorale?“

„Jo.“

„Séngs de dann?“

„Jo, ech ka gutt singen, mä ech ginn awer net dohinn.“

Ech hu gesot: „Lauschter. Du geess net mat, awer du ännerstëtzt déi mat denge 50 Frang, also.“ Ech hunn

d’Kaart erofgerappt a gesot „Du bass deen éischten, deen ech froen. Hëls de se?“

„Jo“

An du koum ech erof an d’Strooss, do war nach en Häregeschäft, de Lucien Rehlinger. Se hu mech ausgelacht.

„Hei“, hunn ech gesot, „kuckt op der Souche, Mayrischen André.“

„Ah sou, mä deen ass jo och méi al ewéi mir.“

„Elo soen ech der dat selwecht, wat ech dem André gesot hunn.“

Si waren och all dofir, fir déi aner Veräiner ze ënnerstëtzen. Sou hunn ech all d’Geschäfte bis op d’Gare gemaach. Wéi ech ënnen ukomm sinn, war de Block eidel.

Déi Woch drop, wéi mer zesummekoumen, sot ech: „Wa mir den 1. Dezember keng 100 Memberen hunn, dann ass et ze fréi fir eng Amiperas zu Miersch. Dann hale mer op.“

An ech hätt mech och dru gehalten. Eng Sektoun vun engem neie Veräin ze gründen, dat ka jiddwereen. Awer esou e Veräin zu Miersch op de Been ze halen, dat war net esou evident. Den 1. Dezember hate mer 112 Memberen. Mir hunn äis dunn iwwerluecht, wat mer maache kënnte fir eis Keess opzefëllen. „Komm mir maachen eng Chrëschtmatinée. Mir kucken, wien deen Eelsten an der Gemeng ass, mir huelen e

Spillmann a froen de Buergermeeschter.“, hunn ech proposéiert.

An duerch Zoufall war déi eelste Persoun mat 96 Jor meng Schwéiermamm. Si war am Klouschter do uewen.

Mir hu beim Thiellen Blumme geholl, déi mer vun hinnen offréiert kruten. Deemools war mäi Brudder nach am Hotel.

„Mir musse jo bal bei däi Brudder goen“, sot Servais Jeanne.

„Jo, allerdéngs kënne mer do de Kaffi net op äis maachen, dat gehéiert zu sengem Geschäft. Awer mi kënne Pâtisserie verkafen.“

Ech si bei d'Madame Kettel an d'Pâtisserie froe gaang a si war direkt bereet, fir eis Kich an Taarten ze spendéieren. Mir sinn och bei d'Madame Molitor an de Centre Marisca froe gaang.

„Jo“, sot si, „ech ginn dann eppes, ech kucken, wat mer e Sonndeg de Muergen iwwreg hunn. Kommt esou ëm véirel op 12.“

An ech sinn dee Sonndeg ëm véirel op 12 dohi gaang. Dunn hu mer eng Taart kritt. Awer wou ech eng gutt Nues hat: Ech hunn dem Joe Fischer telefoéiert, deen hat deemools seng Bäckerei zu Gilsdorf. Hie war esou al wéi ech. Eis Elteren hu sech och virum Krich scho kannt. Fischesch Joe, dat ass haut d'Panelux.

„Wat brauchst de?“, huet hien direkt gefrot.

„Ech weess et net. Et ass en neie Veräin, d'Amiperas, Kaffi a Kuch, dat ass jo bekannt.“

„Oh weess de wat, ech ginn der da Bûchen, grouss Bûchen, déi kanns de da schneiden an da verkaaft der dat.“

Ech sot direkt: „Lauschter, ier ech elo eppes bestellen, so mer wat esou eng Bûche kascht, well mir hunn net vill an der Keess.“

„Oh, ech maachen dir d'Rechnung“, sot hien.

De Samschdeg viru Chrëschttag schellt et un der Dier: et war de Fischer. An de Liwwerant kënnt era mat Këschten a Këschten: et waren 10 grouss Bûchen an och nach 8 Sachertorten. De Fischer mécht nach haut déi beschte Sachertorten, well hien huet dat richtegt Rezept. An ech lafen direkt op den Telefon fir dem Joe unzeruffen.

„Jo, ech sinn et selwer, dann ass also alles gutt ukomm.“

„Jo“, sot ech, „awer wat kascht dat ganz, et ass jo keng Rechnung dobäi!“

„Julie, ech hunn der jo gesot, ech maachen der d'Rechnung!“

„Ma jo“, hunn ech gesot, „dann häss de se sollen dobäi maachen!“

„Neen“, ech schenken der dat“.

Dat war fir äis e grouss Coup sou direkt am Ufank, wéi mer nach keng Suen an der Keess haben.

Mir sinn esou weidergefuer an hunn ëmmer méi Leit bäi kritt. Wéi ech opgehalen hunn, no 16 Jor, hate mer 520 Memberen. Eis Sektoun war net nëmme fir Miersch, mä fir d'ganz Gemeng. Duerno hu Bricher-Leit mer telefonéiert oder si bei mech komm, wann ech bei de Bausch op Brouch iesse gaange sinn. Awer si ware Gemeng Béiwen.

„Mä et ass jo näischt do! Wat ass da wa mer an d'Sektoun op Miersch kommen?“

Mir hunn e Subside kritt vun der Mierscher Gemeng.

Eise Will

1971 ass de Will gestuerwen. Hie war süchteg op d'Fëmmen. Hien huet esou vill gefëmmt, dass hien op eemol keen Appetit méi hat. Hie war op der Gare zu Lëtzebuerg Comptabel, wéi e pensionnéiert ginn ass. An du war e 5 Jor pensionnéiert. Wann hien an de Café komm ass, wou ee Kaart gespillt huet, dann hu se gesot:

„Hei lo kënnt de Will, dat ass deen eenzegen, dee säi Kaffi mueres op d'Bett kritt.“

An de Will huet mir dat gezielt. Eng Kéier, wéi ech de Will an de Café siche gaange sinn, hien ass net Auto gefuer, seet de René Wahl:

„Dech misst een als Fra hunn!“

„Jo“, sot ech, „awer et ass jo ganz evident, déi Zäit, wou en do läit a Kaffi drénkt an och nach liest bis 12 Auer, fëmmt en net.“

Dat war meng Iwwerleeung. Soubal e mëttes de Löffel aus dem Mond hat, huet en eng ugemaach. D’Kanner hu sech och därmoosse geiergert, dass hien seng Gesondheet esou muttwëlleg dropgemaach huet. Wéi hie gestuerwen ass, hat seng eelst Enkelin 8 Méint, an hie wosst, dass d’Marion och ganz am Ufank iwwert engem Kand wier. Hien huet sech regelrecht selwer ëmbruecht.

1971 war e memorabelt Joer fir mech. Am Mäerz sinn ech Groussmamm ginn, am Mee hunn ech 50 Jor kritt, am August ass meng Schwéiermamm mat 97 Jor gestuerwen an am November ass mäi Mann gestuerwen.

Nationalpresidentin vun der Amiperas

1980 sinn ech an der grousser Versammlung gewielt ginn als Delegéiert vum Zentrum. D’Zuel vun den Delegéierte vun enger Sektoun huet ofgehaang vun der Zuel vun de Memberen. Wann der Delegéierte sidd am Zentralcomité, da kritt der all d’Invitatione vun deenen anere Sektounen. Um Enn hunn ech 80 Sektoune kannt an 80 Buergermeeschteren an 80 Paschtéier. Ech sinn ënner anerem ganz gären op

d'Musel gaangen, vu Réimecher op bis Gréiwemaacher. Do war et kee Kaffee und Kuchen, mä e gudde Pättchen an Hameschnittercher. Et war och e ganz anere Schlag vu Leit. Och am Éislek sinn ech ganz gutt ukomm, je iwwerall ware flott eeler Leit.

Een Dag koum ech op Hengescht, d'Sonn huet geschéngt, et war e wonnerbaren, kale Wanterdag. Zu Hengescht war virum Krich e bekannten Hotel, den Hotel Wagner. An ëm déi Zäit war een Här Wagner Buergermeeschter. Mir hu Kaffi gedronk a geschwat. De President vun der Sektoun war säit engem Joer Wittmann. Wéi et eriwwer war, gi mer eraus an de President seet:

„Dir gitt jo awer lo nach net heem, kommt mir ginn nach een huelen. Méi däischter gött et souwisou net méi!“

Ech hu Waasser gedronk. Du freet de President: „Dir sidd Witfra?“

„Oh jo, scho laang.“

„Ma ech si Wittmann säit engem Joer.“

An du stéisst de Buergermeeschter mech ënnert dem Dësch awer ech hunn net verstan, wat e mer wollt soen. Hei seet de President:

„Ma da kënnte mer äis jo mol eng Kéier gesinn.“

An ech: „A fir wat ze man?“

Du seet deen aneren: „Lo hues de et, et freet een net esou domm. Da kriss de keng sou eng Äntwert!“

An dunn hunn ech och verstanen, firwat e mech gefrot hat. Et war e ganze léiwe Mann, en ass dout. Awer wéi ech sollt heem fueren, war et esou glat, a meng Deux-Chevaux war voller Schnéi. Déi Zäit hunn ech weider net gefaart. Ech hunn d'Spuer gemaach vun Hengescht erof op der dräispuereger Strooss. Awer deen Dag war ech frou, wéi ech zu Miersch war.

Ech war och Nationalpresidentin vun der Amiperas. Dat war esou gaangen: Den Här Medinger war President an d'Edmée Mangers Sekretärin. Während enger Versammlung huet den Här Medinger säi Mantel a säin Hutt geholl an en ass gaangen. Et ass net esou gaangen, wéi de Medinger dat gäre gehat hätt an hien huet demissionnéiert. Dee selwechte Samschdeg Mueren, wou de Medinger seng Demissioun am Casino an der Stad ginn huet, ass den Haapttresorier, den Altwiese Menn gestuerwen. Hie war e ganz bekannte Mann vu Réimech, hie war och alt emol Buergermeeschter. Méindes stung schonn am Journal, den Altwiese Menn war e Bloen, dass et der Amiperas hir Schold wier, wéinst där ganzer Opreegung, dass den Här Altwies dout wier. E Mount drop hunn ech der Madame Altwies telefonéiert, a si huet mer gesot, dass säin Dout näischt mat der Amiperas ze dinn hat.

Wann de Medinger gesot huet: „Menn, wéi ass et mat de Finanzen?“, dann huet de Menn e klengen

Ziedel aus senger Täsch geholl. Hien hat soss guer näischt bei sech, wann hien seng dräi Fläsche Wäin erausgeholl hat, war seng Sacoche eidel. An dann huet e gelies:

„Dat do hu mer an der Keess, dat do ass um Buch an dat do hu mer esou placéiert. Hei du kanns kukken.“

Du sinn d'Delegéiert gewielt ginn. Ech war nach ëmmer dobäi an och den Här Thoma.

„Hei wéi wier et mat der Madame Muller? Si wär eng gutt Presidentin.“, huet den Här Thoma proposéiert. Ech wollt et guer net unhuelen, well ech net wollt regelméisseg bei d'Madame Mangers op de Siège goen. Dat huet mer guer net gefall. An du koum d'Fro op nom Tresorier, de Menn huet jo missen ersat ginn. An du seet d'Madame Mangers:

„Hei den Aloyse, den Duhrs Aloyse.“

Si hat dat schonns alles vu samschdes op méindes virbereet. Den Aloyse war als Kand am Krich am selwechte Lager wéi mir. An du soen ech:

„Ma Aloyse, weess du e bësse Comptabilitéit?“

„Neen, dat kann ee jo awer alles léieren.“

Doropshin hunn ech gesot: „Wier et dann net besser den Här Kauffmann?“

De Raymond Kauffmann vu Leideleng hat an der Comptabilitéit op der Arbed geschafft. Hie war e ganze seriouse Mann.

*1992, den Här Thoma feiert säin 90. Gebuertsdag
An der éischer Rei vlnr: Ger Schlechter, ech,
Här Thoma, Jos Wohlfahrt, Madame Krier*

Op der nächster Versammlung, mir hunn äis all Mount eng Kéier mëttwochs gesinn, kouw d'Madame Mangers:

„Hei den Aloyse geet elo a Coursen owes fir Comptabilitéit, da sidd Der berouegt, wat eis Finanzen ubelaangt.“

Du seet den Här Thoma, hie war jo Éierepresident:

„Beim Här Kauffmann wier dat jo net néideg

gewiescht. Här Duhr, bezuelt dir Är Coursen selber?“

„Jo nee“, sot direkt d’Edmée, „mir wäerten dem Aloyse jo awer dës Coursen bezuelen!“

Ech war ronn 3 Jor laang Presidentin. Ech sinn ofgewielt ginn duerch den Affekot Stoffel. Hien hat 13 Stëmme méi wéi ech, an dat waren déi vum Zentralcomité. De Stoffel war och net laang do an du koum de Jos Wohlfahrt. Hien ass nëmmen zwee Jor bliwwen. Duerno ass den Här Stoffel erëmkomm.

De Repas sur Roues

Zu Miersch an der Amiperas hu mer 1980 eis 10 Jor gefeiert. Ech hat dat organiséiert, et war ganz flott. Awer 1985 stieft eis Presidentin, d’Jeanne Servais. An deem Joer sollte mer am Oktober eis 15 Jor feieren. Dunn hunn ech missen d’Ried halen. (Ech hat och schonn dem Jeanne alleguer seng Riede gemaach.) E Merci hunn ech nëmme vum Jules Dentzer, dem Buergermeeschter kritt. Hien hat mir och 1977 gezielt, dass am Gemengerot decidéiert gi war, fir de *Repas sur Roues* anzeféieren zu Miersch.

„Ma dat ass eng gutt Saach.“, hunn ech gemengt.

„Jo, mä géings du dech der Saach unhuelen, fir se op d’Been ze kréien? Ech weess, wanns du eppes an d’Hand hëls, da klappt et och.“

Feierstunde im Blindenheim

09.07.2009

30 Jahre „Repas sur roues“

Mersch - Seit 30 Jahren funktioniert in der Gemeinde die Dienstleistung des „Essens auf Rädern“.

Auf Initiative von Frau Julie Muller-Barthélémey, die während 20 Jahren die Organisation und Verwaltung des Dienstes wahrnahm, wurde die entsprechende Feier im Blindenheim ausgerichtet.

Bei dieser Gelegenheit wurden sämtliche Auslieferer des Essens geehrt und festlich beschenkt. Es waren dies: Margot Sinner, Martine Schroeder, Aloyse Weber, Jos Clesen und Rosi Schaus.

An ech hunn et och gemaach. Bal 20 Jor laang hunn ech d'Gestioun gemaach fir d'Mierscher Gemeng. Si hu sech ëm näischt brauchen ze këmmen. Ech hunn all Mount encaisséiert an och de Leit d'Tickete bruecht. Haut mussen d'Leit se op d'Gemeng siche goen. Meng Kasserevisore waren de Bijoutier Weis an de Schoulmeeschter Frings. All Dag huet missen opgeschriwwe ginn, et war eng grouss Responsabilitéit. Mir hunn d'15 Jor vun de Repas sur Roues zu Miersch am Altersheim gefeiert.

No bal 20 Jor sot ech dem Här Wantz op der Gemeng, dass ech um Enn vum Joer géing ophalen. De Januar d'Joer drop war dat traditionelt Iesse vun der Gemeng. Deen Dag kruten de Clement Roth an d'Spillschoulsjoffer d'Madame Schmitz Merci gesot. Ech hunn och e klenge Cadeau kritt fir déi 20 Joer. Wéi ech am Numm vun de Geéierte wollt Merci soen, huet de Buergermeeschter mer d'Wuert net ginn.

Konveniat vun den Déportéierten aus de Lageren Wallisfurth, Jeschütz an Trebnitz, 1987

Konveniat vun der Famill Barthelemy, 1991

E puer Wuert zum Schluss

Mäi Gebuertsjoer, 1921, ass haut déi interessant Generatioun:

Den Albert Einstein krut den Nobelpräiss an der Physik.

Zwee kanadesch Dokteren, Banting a Best, hunn den Hormon Insulin fonnt.

De Schwäizer Bircher-Benner huet d'Basis fir eng gesond Ernährung ginn andeems en de Müsli lancéiert huet an dat éischt Buch iwwer Rohkost erausginn huet.

De grouse Sänger Enrico Caruso ass gestuerwen.

D'Dikkrecher Brauerei hat 50 Jor an huet hiren éischte Camion kritt.

D'Kellerei Bernard-Massard an déi éischt Kellerei op der Musel zu Gréiwemaacher goufe gegrënnt.

Et war en excellent Wäijoer. Op der Musel hu se gesot, de Wäi wier fir ze fäerten, well e sou gutt ass. A sengen Abreißkalender huet de Batty Weber d'Drénke vum Fiederwäissen engem Kindsmord gläichgesat.

De Gemengerot zu Miersch huet sech zesummegesat aus: Charles Eichhorn (Buergermeeschter), Gustave Welter (Scheffen), Nicolas Kipgen (Scheffen), J.P. Ries, Nic. Schintgen, Nic. Laux, J.P. Oswald, Nic. Kass, Jean Diederich, Mathias Ewers, Mathias Reuter.

Police Brigadier war den Här Wingert.

De Bau-Conducteur Nimax war och responsabel fir de Führerschäin.

De Jengy Meyers huet fir e ganz Joer 112,64 Fr kritt, well hien no deene verloossene Griewer gekuckt huet.

D’Pompjeeë kruten 20 Fr pro Sektoun fir hiren Anniversaire.

Den Auguste Harpes krut 50 Fr fir d’Auere vun der Gemeng d’ganzt Jor opzezéien.

Den 19.11.1921 ass d’Autobusslinn Miersch-Fëschbech fir d’éischt gefuer.

De Parfum N° 5 vu Chanel ass lancéiert ginn op engem Défilé de 5.05.1921

Ech hunn a mengem Liewe vill organiséiert an ech hat Spaass domat:

1970-1985 huet de Comité vun der Amiperas d’Surveillance gemaach vun den Ausstellungen am Schloss. Den Här an d’Madame Weyrich-Fischbach waren deemools responsabel fir d’Ausstellungen.

35 Jor laang, vun 1967-2002 hunn ech de Konveniat vun de Jorgäng 1917-1923 vu Miersch organiséiert.

Ech hunn e puer Jor am Comité vum Syndicat de Tourisme vu Miersch geschafft.

Op Invitatioun vun der Europadeputéierter Astrid Lulling hunn ech zwou Visiten op Stroosbuerg an zwou op Bréissel fir d’Citoyens de Mersch organiséiert.

Ech hunn zwee Konveniater zu Miersch organiséiert vum den Deportéierte vum de Lageren Wallisfurth, Jeschütz an Trebnitz.

Ech hunn och den éischte Konveniat vum der Famill Barthélemy organiséiert. Et waren 100 Leit komm.

1980-1990 hunn ech d'Radiosemissioun vum Här Schlechter "Wéi d'Zäit vergeet" gemaach wann hien net do war. Dat war nach an der Villa Louvigny mam Manette Dupong. Zënter den RTL um Kierchbiereg ass, gëtt et guer keng Emissioun méi fir déi eeler Leit an dat ass schued. Ech bedauern, dass eis lëtzebuerger Lidder nach just diffuséiert ginn op Groussherzogs Gebuertsdag.

Et liewen haut nach dräi Meedercher aus menger Klass, d'Edmée Gros-Bartel, d'Louise Weber-Goelff an ech, an zwee Jongen, de Jean Greiveldinger an den Ernest Faber.

1971 war e memorabelt Jor fir mech: am Mäerz sinn ech fir d'éischt Bomi ginn, am Mee hunn ech 50 Jor kritt, am August stierft meng Schwéiermamm an am November stierft mäi Mann. An hie wier esou e gudde Bopi ginn!

Ech hat meng Mamm hir lescht 10 Jor bei mir.

1972 sinn ech fir d'éischt an Amerika gaangen eis Famill besichen. Ech hat d'Chance fir zu Riverside an der Junior High School ze schwätzen iwwer Lëtzebuerg an iwwer de Krich.

Mäi Mann a seng Bridder Jos a Jules hunn allen dräi d' Croix de l'Ordre de la Résistance 1940-45 kritt, *à titre posthume*. Wéi frou wiere mir all gewiescht, wann och si zu Liefzäiten dës Auszeechnung kritt hätten.

Ech hu 7 Enkelen: d'Annick Christiansen (1971), d'Anne de Bourcy (1972), de Lars Christiansen (1973), de Claude de Bourcy (1974), den Olaf Christiansen (1976), de Robert de Bourcy (1978) an den Eric Christiansen (1978)

Ech hunn och scho 7 Urenkelen, de Ben (1999), de Lucas an den Tom (2002), de Max an de Charles (2004), de Luc (2007) an den Niels (2008).

Haut sinn ech am héigen Alter. Ech fueren net méi Auto, ech war scho 5 Jor a kenger Vakanz, awer ech leeschte mer nach heiansdo e Luxus: e Glas Champes an e gutt Iessen. Da ginn ech bei eng fréier Mierscher, d'Léa Linster. Dem Léa seng Mamm war vu Miersch. Säi Grousspapp war de Bäcker Leider vun hannert der Kierch. D'Léa huet den Humor vu sengem Grousspapp geierft.

Meng Famill ass grouss ginn, a si sinn alleguer gesond a monter. Ech hoffen, datt et sou bleift an datt déi Generatiounen no mir ni méi e Krich musse matmaachen wéi dee vun 1940-45 bei äis zu Lëtzebuerg.

Sou eppes d'äerf ni méi virkommen. Ech wënsche mer, dass déi Generatiounen no mir nach Lëtzebuergesch schwätzen, schreiwen a liesen an dass Lëtzebuerg nach laang als Lëtzebuerg op der Weltkaart steet.

*Meng Elteren, d'Ethel an de Jamper
Barthélemy*

*Meng Schwëster Marian
Mäi Brudder Jim*

De Will an ech

D'Marthy an de Jens Christiansen

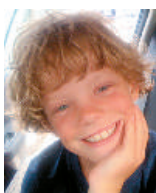
D'Marion an de Jean-Jacques John

Eis 7 Enkelen

vlnr: Eric, Annick, Olaf, Anne, ech, Robert, Lars, Claude

Eis 7 Urenkelen

Ben

Lucas

Tom

Max

Charles

Luc

Niels

An döser Serie „Erleift a verzielt“ sinn erauskomm:

1. Elektriiker op der Schmelz, Marcel Linckels
2. Dem Liewen ofgelauschttert, Gedichter vum John Thillens
3. Fiedem verbannen, Handaarbecht am Schoulalldag
4. Deemools am Minett, Dräi Familljegeschichten,
Mathias Franzen, Lisa Kirscht-Kayser, Nicolas Kohl

